

PREDANIA

revistă de critică teologică

Director: G. Racoveanu

Și totuș catolicismul este inactual

În publicația „Farul nou unit cu Dacia Creștină” (ce titlu, Doamne !), organ săptămânal al catolicilor din România, un domn Gr. I. P. se întreabă: „De ce apare PREDANIA?” Se întreabă — și răspunde: „Predania apare pentru a lovi catolicismul pe orice cale”.

Mărturisesc că nu ne gândisem la asta. Biserica ortodoxă și nașta rumânească au astăzi o conștiință suficient de ridicată a valorii lor de sine stătătoare, pentru ca să mai acorde catolicismului importanța pe care și-o dorește pentru biserica d-sale d-l Gr. I. P.

Pe de altă parte, toți cei pe cari credințele lor i-au adunat în jurul PREDANIEI, sunt de părere că, ori cum ar fi, catolicii sunt totuș creștini; biserica papală realizând, în adevăr, un maximum de creștinism posibil în basinul de apus al Mediteranei, adică într-o regiune stăpânită până în adâncuri de ideea romană de stat, idee structural divergentă față de creștinism. Așa fiind, dacă în adevăr noi ne vom fi gândit la un adversar care trebuie „lovit”, apoi acela era mai de grabă protestantul, dușman insidios al creștinismului, pe care îl atacă pe căile cele mai neașteptate, isbutind chiar uneori să-l disolve, — și nicidecum catolicismul care e cu atât mai puțin primejdios pentru noi, cu cât și istoricește și structural e inaderent genului nostru național.

Dacă totuș catolicii ne caută răcă — fie chiar prin pana, mai mult înveninată decât ascuțită, a d-lui Gr. I. P. — nu noi ne vom da din drum; cu atât mai mult, cu cât găsim aci prilejul să lămurim și pentru ai noștri anumite afirmațiuni uneori prea concentrat și prea eliptic înfățișate.

D-l Gr. I. P. nu este interesant. D-sa cultivă convingeri ca aceea că azi lumea nu mai e pozitivistă, evoluționistă și materialistă, datorită numai renașterii scolastice, convingere care dacă e nevinovată și nu face rău nimănui, apoi nu dovedește mai puțin la ce coborât nivel de înțelegere stă preopinientul nostru.

D-sa este cu totul lipsit de prudență, pentru că vorbește de „acele discuții inutile

și copilăroase" ale Grecilor din Bizanț, atunci când s'ar fi putut gândi că, dacă nu la noi, cari s'ar putea să fim niște ignoranți, dar cel puțin la unul căruia-i zicea Pascal ar fi de găsit lucruri cari înveselesc lumea, de trei veacuri, în legătură cu unele „discuții inutile și copilăroase" cari nu sunt chiar „grecești".

D-sa nu știe să scrie, și mă îndoiesc dacă știe să gândească; pentru că atunci când urea să ne înfățișeze un raționament, ne dă să mestecăm dop de plută. Ia vedeți, vă rog, o mostră: „Tot ce este participat, din lucrurile superioare în cele inferioare, și tot ceea ce este mai înălțat este ceea ce este formal prin raport la lucrurile inferioare. Tot ce este astfel prin participație, este supus la ceea ce este astfel în esență și universal. Tot ceea ce participă și tot ceea ce este participat, este posterior la ceea ce este prin esență. Incercând să precizăm logic poziția laicilor în ortodoxie, vedem clar că pentru participare ar trebui să avem elementul formal din poziția scolastică, adică ierarhia". V'ați lămurit, nu?

Dar dacă, personal, dl. Gr. I. P. nu este interesant, în schimb e reprezentativ pentru o anumită mentalitate; pentru o anumită mentalitate catolică dela noi, agresivă și lipsită de măsură și de elementara bunăcuviință pe care orice străin de legea noastră o datorează în chip firesc unei țări și unui neam ospitalier și tolerant. Și de aceea nu e chiar lipsit de interes să ne oprim puțin asupra acestui caz.

Ceea ce depășește putințele mele nu numai de acceptare, dar și de înțelegere, sunt îngăduințele pe cari și le iau catolicii din România față de ortodoxie. Și nu-și dau seama, de pildă, că desprețul pe care îl ațșează, fără nici un fel de discreție, pentru credința și biserica noastră constituie o imprudență, care în împrejurările de azi ar putea fi chiar o gravă imprudență. Tonul absolut inacceptabil, pe care se cred îndreptățiți a-l adopta acești militanți ai catolicismului, nu e numai o chestie de temperament sau de bună creștere personală, ci decurge oarecum din atitudinea principială a lor față de noi. E suficient ca undeva, în lăuntrul ortodoxiei rumânești, să se ivească un efort organizatoriu, o încercare de lămurire pe care ei o bănuiesc fecundă, o tovărășie de muncă ordonată, pentru ca reacțiunea aceasta necuvincioasă să se producă; automat. De pe cataligele catolicismului, orice Gr. I. P. „scrie" și „gândește", așa cum văzurăți; orice ignar care mozolește câteva propoziții învățate într'un catehism uscat și anacronic ca tonalitate spirituală, își permit să te repeadă, să creadă că te pot repezi înapoi, în neștiință. Și dacă ar fi vorba numai de bletele noastre persoane — cari, totuși, se întâmplă uneori să fie ale unora cari au luptat din greu și cu cartea și cu lumea și cu diavolul și cu ei înșiși, așteptând împlinirea nădejdii de a fi învinși de Dumnezeu —; dar nu! aceeași atitudine de brutală agresivitate, de lipsă de considerație, se manifestă și față de credința noastră ortodoxă, uitând cu totul, acești vardiști ai lui Dumnezeu, că polițele represivă nu poți exercita decât la tine acasă, și că atunci când îndrăznești să pul ordinea ta — în casa altuia, risci să fi se arate ușa.

Ceea ce mai ales a necăjit iritabilitatea d-lui Gr. I. P. este, se pare, o afirmație a noastră, în legătură cu inactualitatea catolicismului. Catolicismul inactual? se întreabă preopinientul nostru. Asta „înseamnă a ignora Italia lui Mussolini, Austria lui Selpel, Dolfuss și a cancelarului Schuschnigg, înseamnă a uita Portugalia lui Salazar și a nu băga în seamă reacțiunea dâră și eroică a catolicismului spaniol naționalist. Dar înainte de toate înseamnă a uita că ortodoxia nu a fost stavilă în

fața materialismului comunist din Rusia, și că protestantismul n'a putut zăgăzui extremismul național de pure cadre materialiste ale hitlerismului".

Chiar așa sū fie? Să le luăm pe rând:

Italia. — *Aud pentru prima oară că Italia lui Mussolini este fructul acțiunii catolice. Eu știam numai de o pace care s'a încheiat între fasciști și catolicism după instituirea statului fascist. De unde aș avea dreptul să deduc — în afară de alte informații — că până la pace fusese războiu!*

Austria. — *Nu știam că Austria lui Seipel, Dolfuss și Schuschnigg se încadrează în „noua structură istorică înspre care lumea se îndreaptă precipitat.” Cunosc însă un raport al unui agent diplomatic străin din Viena care relatează că singurii lui alliați împotriva mișcărilor naționaliste sunt catolicii și... Evreii.*

Spania. — *Informațiile mele diferă de ale preopinientului meu. După știința mea „reacțiunea dâră și eroică a catolicismului spaniol naționalist” a pornit prin inițiativa unui ostaș, Franco, și a continuat cu sprijinul fascismului italian și al „materialismului” hitlerist. Mai știu că până în momentul de față e greu să se spună care este atitudinea Sfântului Părinte față de generalul Franco. În orice caz e mai prudent să așteptăm; căci tare aș vrea să văd ce va spune Sf. Scaun, dacă naționalismul lui Franco va lua forme totalitare.*

Rusia. — *Procesul nu e terminat. Și e cel puțin imprudent să se vorbească de carența ortodoxiei, azi, când redeschiderea bisericilor e un fenomen general, și când stalinismul trece prin atât de profunde transformări structurale.*

Germania. *Afirmația că hitlerismul ar fi un naționalism „de pure cadre materialiste”, nu poate curge decât dintr'un condei care nu se controlează. Incapacitatea protestantismului față de național-socialism? E evidentă. Dar nu cumva a fost „zăgăzuit” hitlerismul de catolicism? Și pe urmă, dacă suntem așa de grozavi, nu am putea afla cum a zăgăzuit biserica romană protestantismul?*

Iată valoarea afirmațiilor preopinientului meu.

Dar chiar dacă ar fi stat în picioare, ce ar fi dovedit ele? Că, poate, catolicismul e actual? Nu.

A fi actual însemnează a intra ca o componentă hotărâtoare în structura prezentului istoriei. Această structură se precizează, după impresia mea, în momentul de față în sensul unui naționalism totalitar. Poate catolicismul să intre în componența acestei formule istorice? Foarte greu de crezut! Căci:

1. *Este un fapt, istoricește exact, că biserica romană nu a sprijinit niciodată și nicăieri mișcărilor naționale; nici în Italia unificării, a lui Cavour, nici în Germania unificării, a lui Bismarck; nici în Italia quasi-naționalizării, a lui Mussolini, nici în Germania naționalizării, a lui Hitler; a combătut Franța gallicană și a excomunicat Franța creștină a Acțiunii Franceze; a sprijinit, în schimb, fără în cari principiul național nu există de loc (Austria habsburgică) sau nu există decât în al doilea rând (Spania înainte de Frontul Popular, Austria lui Dolfuss, Seipel și Schuschnigg).*

2. *În toate țările de observanță etnică, voturile catolice nu au mers către dreapta naționalistă, ci întotdeauna către centrul democrat — atunci când știut este că demo-*

crația disolvă formele de viață organică, așa de scumpe naționaliștilor. (In această operație catolicii au fost întotdeauna alături de Evrei!).

3. Este principial imposibil ca biserica romană să accepte naționalismul — și cu atât mai puțin totalitarismul, aceste doctrine și forme de viață postulând absolutul națiunii, statului sau mai știu eu cui, iar catolicismul neadmițând politicește decât un absolut: cel al bisericii romane, care e și supra național și supra statal și supra mai știu eu ce!

Dar dacă actualitatea istorică se ține în marginile naționalismului și totalitarismului, — și dacă biserica romană nu poate decât dușmăni asemenea forme de viață, ar putea să mă lămurească preopinienții mei de la „Farul” cum mai e actual catolicismul?

Eu știu că lucrurile astea sunt neplăcute pentru catolici, cari ar fi preferat ca ele să nu fie spuse (cu atât mai mult, cu cât se mai pot spune și altele). Dar cine e de vină? Noi, cari vrem să ne vedem doar de ale noastre, sau domnil catolici cari umblă cu brâul târâș prin lume?

Apoi, deh!

Nae Ionescu



Se junghie Mielul lui Dumnezeu la.... Radio

Ziua Invierii! Este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într'ansa; să ne luminăm cu prăznuirea; unul pe altul să ne îmbrățișăm.

S'ar cuveni, drept aceia, să „iertăm toate pentru Inviere”; să zicem cetitorului împreună cu binevestitoarele femei: „Primește dela noi bunele vestiri de bucurie ale Invierii lui Hristos; veselește-te, saltă și te bucură.... văzând pre Impăratul Hristos ieșind din mormânt ca un mire”. Ca să cântăm împreună cu toți: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând, și celor din mormânturi viață dăruindu-le”.

Dar noi nu avem bucuria să ne indulcim „de acest Praznic bun și luminat”, de care grăește Sfântul Ioan Gură-de-Aur. N'avem răgaz să ne ospătăm cu toții din „masa” cea plină. Nu putem să ne îndestulăm din „vițelul” cel mult. Nici să zăbovim la „ospățul credinții”. Și nici să luăm împreună „bogăția bunătății”.

Noi trebuie să ne rupem de ceilalți și să mărturisim. Să strigăm după dreptatea lui Dumnezeu și să chemăm împărăția Lui. Nu după cum „s'a părut nouă”; ci după dreptarul Duhului, după iconomia Bisericii, după agonisita Predaniei. Așa ne-am legat în fața lui Dumnezeu, la începutul acestei zămisliri scrise. Și așa am lucrat, după purcederea la drum. Am mărturisit, adică, împotriva stricării și a stricătorilor, a vânzării și a vânzătorilor, a înnoirii și a înnoitorilor; precum s'a vădit până acum. Dumnezeu va cumpăni înțelegerea noastră și va cântări și râvna; iară cetitorii, cei buni, vor pricepe osteneala noastră și vor indulci asuprirea, care fără dreptate niciodată nu ne-a scăpat. După cum vor ierta și greul cuvânt cu care le întristăm acum bucuria Invierii.

Așezământul închinării Bisericii lui Hristos, cel bine încheșat de Apostoli și următorii lor, a fost — cu vremea — sfâșiat,

rămând întreg numai pe seama mânăstirilor. Sporul vieții din afară a biruit râvna și îndatorirea preoților — pe unde acestea se mai găsesc — pentru înțelegerea și „lucrarea“ părților care încheie așezământul închinării.

Astfel cele șapte laude: Ceasul al noulea, Vecernia, Pavecernița, Miezonoptica, Utrenia cu Ceasul întâi, Ceasul al treilea și Ceasul al șaselea, au fost tăiate din butucul închinării Bisericii, una câte una și s'au uscat. Vlădicii nu mai știu de ele. Preoții le-au părăsit. Credincioșii le-au uitat cu desăvârșire. Și nimeni nu mai înțelege astăzi graiurile proorocului David: „De șapte ori în zi te-am lăudat, pentru judecățile dreptății tale“. Sau: „La miezul nopții m'am sculat, ca să-ți mulțumesc ție pentru judecățile dreptății tale“. După cum, nimeni n'ar mai găsi „actuală“ îndatorirea canonului prin care Sinodul din Sardica poruncește nu numai clericilor ci și celorlalți creștini să cetească sau să asculte cele șapte laude.

Inima închinării lui Hristos a rămas, însă, vie. „Buciumul viței celei nouă“ odrăsește și astăzi credincioșilor hrană de mântuire: Trupul și Sângele Domnului. Sgârcenia noastră pentru suflet și înfricoșata goană după grija cea lumească află totuși scurtul răgaz pentru „Cina cea de Taină“. Părăsirea vieții harice își uită de ea, ca să-și aducă aminte — măcar Duminica — de „crucea, de patimile, de moartea și de învierea Domnului“. Nebuna încordare a vieții se potolește, cel puțin, în fața „Jertfei celei neprihănite“. Desnădejdea sbaterii fără de scop încetează, bând din „paharul mântuirii“. Setea nemuririi vremelnice se ostoește prin gustarea „nemuritoarei Taine“. Moartea se împacă aflând că ea nu-i decât „pricina vieții“. Neliniștea omului mai află, încă, alinare în fața Sfintei *Euharistii*.

Iată însă, că innoitorii și stricătorii s'au repezit și asupra Sfintei Euharistii. După ciuntirea celor șapte laude, rămăsese neștricat și nepângărit butucul cel de taină

al Liturghiei. Se restrânseseră în acest butuc izvoarele vieții harice. Și măduva închinării se păstra încă vie. Puterile sfințirii nu se desgoliseră nici ele. Nici tăria darurilor nu se deșertase în zadar. Venea creștinul în biserica lui Dumnezeu, când vrea și când putea. Și niciodată nu pleca fără un pic de dumnezeiască cutremurare și de sfințitoare împărtășire.

Astăzi Sfânta Liturghie s'a încredințat sârmelor. Innoitorii au hotărât ca „Mielul lui Dumnezeu“ să se junghie la... Radio; „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută“ să se spue prin microfon. „Coborîrea Duhului Sfânt“ să se facă prin unde; „Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh“ să vină prin cască.

Fiindcă, zic ei, se cuvine ca și Biserica să țină pasul cu vremea, cu tehnica și civilizația. Hristos poate fi măsurat, acum, cu electronul. Venirea Duhului Sfânt se înregistrează cu seismograful. Chipul nevăzut al Tatălui se cunoaște cu ajutorul televiziunii. Curând vom scormoni și Raiul cu balonul stratosferic sau cu rachetele interspațiale. Iară lumea „cea nevăzută“ va coborî în microscopul nostru și-o vom descompune în laborator, cum desfacem spectrul solar sau raza cosmică.

În tot cazul, energia electrică o avem în stăpânirea noastră. Această putere, a cărei cunoaștere va însemna „deslegarea misterului vieții și al morții“, poate fi pusă și în slujba bisericii. Aripile ei vor duce Sfânta Liturghie acasă la om, cum duce telefonul graiul și sârma lumina în bec. Toți vor avea la îndemână dumnezeiasca Jertfă: și „cei ce pentru binecuvântate pricini“ nu merg la biserică; și bolnavul care se găsește pe masa de operații; și marinarul care stă agățat de frânghiile catargului; și bucătăreasa care mestecă în tigae; și lucrătorul care se luptă cu „aperitivul și spritul“; și voinicul care-și face „datoriile conjugale sau extraconjugale“; și ciobanul care mulge oaia; și Jidovul care l-a răstignit pe Hristos“;

și Turcul care trece prin sabie pe ghiaur ; și necredinciosul care blestemă „îndobitocirea“ oamenilor prin creștinism. Astfel, scrisorile de „mulțumire“ vor curge. Societatea de Radio difuziune va înflori prin încasările abonamentelor. Acționarii Societății vor primi „dividendele“ sporite. Statul va încasa și el impozite mai grase și va binemerita dela recunoștința cetățeanului, Biserica rumânească va câștiga întâietate în sânul Bisericilor surori. Ortodoxia va spori și ea prin mii de prozeliți. Văzduhul va fi „plin de Liturghii“. O turmă și un păstor vor fi atunci. Iar înnoitorii vor avea ocazia să înscrie la „gazetă“ și în „Analele“ lor marele eveniment. Nimeni nu va rămâne în pagubă.

Afară de credincios, de preot și de Hristos.

1. Radiodifuzarea Sfintei Liturghii, pretind dogmatistii înnoirilor și ziaristii arhiepiscopali, este plinirea unei covârșitoare trebuințe și un neîntrecut mijloc de misionarism și prozelitism.

Sunt creștini cari pentru „binecuvântate pricini“ nu pot merge la biserică : marinarii, bolnavii, pușcăriașii. Ei nu pot fi lăsați în părăsire religioasă și în lipsă duhovnicească. Căci, deși Biserica poruncește preotului să junghie și pentru „cei ce nu sunt de față“ și-l obligă să se roage „pentru cei ce umblă pe ape și călătoresc, pentru cei ce sboară prin văzduh, pentru cei bolnavi, pentru cei ce se ostenesc și pentru cei robiți“, încă nu este de ajuns. Deși Sfinții Părinții au tocmit pentru toată „graba și neputința“ creștinului, rânduiala celor Șapte Laude, Obednița cu Apostolul și Evanghelia zilei — toate în Ceaslov — tot nu este destul. Deși Molitfelnicul îndestulează „lipsa“ cu ierurgii, Psaltirea cu psalmi, Prăvilioara cu acatiste, canoane și rugăciuni, iară și iară nu-i destul. Trebuie acestor creștini „hrană vârtoasă“. O Liturghie transmisă în necuprinsul oceanului, deasupra norilor, în „rezervele“ bolnavilor, în bezna ocnelor, sună altfel și are neîntrecut preț. Lupii de mare, auzindu-o, vor pune îndată lulelele în cismă și vor opri vapoarele în larg ; așii văzduhurilor vor

stinge cu grabă motoarele și vor plana în aer ; sârmanii bolnavi se vor deștepta de sub puterea cloroformului și vor asculta uimiți ; binecredincioșii pușcăriași vor părăsi și ei ciocanele de spart sare și, uitând greul și obida osândeii, se vor face pe dată oameni de treabă.

Dar consulii din Turcia și din atâtea alte țări păgâne, miniștrii plenipotențieri și acreditați, comis-voiajorii, vilegiaturistii, soldații din armatele streine, „internaționalii“ noștri de prin trenuri, n'au, oare, și ei trebuință să audă o „liturghie națională“ ? De ce nu ?

Mai ales că, împlinind trebuința „covârșitoare“ alor noștri, ajutăm lui Hristos să bată în fiecare Duminică și sărbătoare la urechia împietrită a necredincioșilor și să deschidă porțile idololatre ale întunecaților păgâni ; adică înlesnim, totodată, Bisericii lărgirea lucrării sale misionare și prozelitice.

Se înțelege, dogmatistii Liturghiei la Radio ar putea să ne răspundă că dintre creștinii cei cu „binecuvântate pricini“ sunt foarte mulți de bună credință ; că doresc cu insetare să audă și ei „Cina cea de Taină“ ; că auzirea acesteia are alte urmări, de cât diavoliceștele noastre batjocoriri.

Noi știm, însă, că acești creștini sunt *înșelați*. Pentru că ei *nu aud Sfânta Liturghie* ; ci numai un „surogat“. Știm, deasemenea, că surogatul înșeală nu numai pe cei cu „binecuvântate pricini“ ; ci și pe credincioșii, cari tocmai din cauza surogatului nu mai merg la biserică.

Aducem aci un fapt. O doamnă foarte credincioasă se arăta nespuse de mulțumită cu Liturghia la Radio. Motivele : e singură — n'o stingherește înghesuiala ; e liniștită — n'o turbură sgomotul intrărilor și ieșirilor din biserică, șoaptelor de credincioși, scârțâitului de străni, umbletul pe pardoseală ; e concentrată, — n'o amețește duhoarea mulțimii și fumul lumânărilor ; n'o supără foirea cărților de slujbă, aprinderea și stingerea poli-candruului ; n'o „distrează“ pictura pereților, aurul vestmintelor, podoaba candelor, mișcările preotului, trebăluiala paraclisierului.

Acasă la ea, în dormitor, aprinde candelă de argint la icoanele de pură artă bizantină. Infige în sfeșnic de aramă lumină de ceară curată. Imbălsămează aerul cu smirnă. Pune pernă sub genunchi. Așează casca la urechi. Și urmărește pe „Micul Liturghier” toată slujba. La sfârșitul Liturghiei, ia din anafura, adusă de servitoare pentru mai multe săptămâni. Și, astfel, în bisericuța ei „intimă” și-a făcut datoria față de suflet, fără știrbirea credinței, dar și fără oboseala mergerii la biserică. Pentru împărtășirea cu Sfintele Taine, roagă preotul să-i fixeze „oră”, într'unul din cele patru Posturi.

Acest fapt și altele care-or mai fi ne arată limpede grozava *înșelare* a credinciosului și netăgăduita lui *pagubă* sufletească. Iar această înșelare și pagubă se vădesc din următoarele socotințe :

Dogmaștii radiodifuzării Liturghiei și făptuitorii acestui act cred că „petrecerea împreună a creștinilor în biserică, pentru *frângerea pâinii*”, poruncită de Așezămintele Apostolice și urmată neconținut de Biserică — după cum grăesc : Faptele Apostolilor ; sfinții Părinți : Ciprian, Eusebie, Vasilie cel Mare, Ioan Hrisostom, Ieronim, Ambrosie, Ignatie, Iustin Martirul precum și alți scriitori bisericești — este zadarnică și deșartă. Crezând astfel, ei obișnuesc pe credincios să se rupă de *închinarea obștească*, în care unul pentru altul se roagă unul pe altul se îndeamnă, se ajută și se priveghiază. Rupându-l de închinarea obștească, ei îl îndeamnă să iasă din *comunitatea de dragoste*, pivotul ortodoxiei. Ajuns aci, credinciosul se *însingurează* ; se simte deplin stătător ; se crede tot, nu parte a totului. Capătă, deci, predispoziții pentru *protestantism*.

Dogmaștii radiodifuziunii vără în cap credinciosului că el s'ar putea lipsi de *biserică*, locașul de închinare, chiar și pentru ascultarea Sfintei Liturghii. De vreme ce el o poate asculta în *dormitorul* său, „intim”, cu o pernă sub genunchi ; așa cum

obișnuesc protestanții, în casele lor de rugăciuni și'n sălile de adunări, ce se mută dela unul la altul.

Aceiași dogmaști înlesnesc creștinului să creadă : că *vestmântul* împărătesc al bisericii — toată cartea Vechiului și Noului Testament zugrăvită pe pereți și catape-teasmă — distrează ; că *odoarele* de-alamă și argint : sfeșnice, policandre, cățui și candelabre, stingheresc ; că *îmbrăcămintea'n* fir de aur și mătase, mitra și cârja arhierului turbură ; cu *prinosul* lumânărilor, candelor și cădelnițelor strică văzduhul cu mirosoare de ceară, de untdelemn și cu fumul de tămâie. Intocmai cum gândesc și protestanții.

Tot dogmaștii cu pricina ajută credinciosului să se lipsească — stând acasă — de *mișcările* preotului : vohoadele, cădirile, ieșirile cu Sfintele Daruri ; pentru că aceste mișcări sunt doar „acte scenice”, care desconcentrează — după cum spun și protestanții.

Deasemenea dogmaștii lasă credinciosului să înțeleagă că diferitele stări și lucrări ale Sfintei Liturghii sunt numai „*reprezentări văzute*”, la care Treimea nu stă de față, Maica Domnului nu se vede, Sfinții nu liturghisesc, Incepătoriile, Domniile, Stăpâniile, Arhanghelii și Serafimii nu ostesc, Ingerii nu suie și coboară. Ii este deajuns credinciosului unda sonoră a Liturghiei în casca lui de-acasă, tot după protestantă socotință.

Însfârșit, radiofoniștii Liturghiei strecoară în sufletul credinciosului erezia protestantă cu dumnezeiasca Euharistie este o simplă „*comemorare*” a Cinei celei de Taină. Și, devreme ce Pruncul nu se junghie, Duhul Sfânt nu se coboară, pâinea și vinul nu se prefac în Trupul și Sângele Mântuitorului ; creștinul poate foarte bine să audă această comemorare la Radio, ca pe orice concert religios. Căci unde nu este Taină și împărtășirea din sfințenia ei, nu-i nevoie să fii cu toată ființa ta de față.

Deci, din toate laturile acestei priviri, Li-

turghia radiodifuzată este pentru credincios o simplă drojdie religioasă, care-l înșeală și-l păgubește de moarte. În aceiași măsură, în care-l păgubește și pe *preot*.

2. Desbrăcat de puterea lui harică, pe care în nici un caz nu poate s'o „transmită“ prin Radio credincioșilor, preotul rămâne în Liturghia radiodifuzată doar un simplu cântăreț de operă. Zece mii de cântăreți, să recunoaștem, sunt prea mulți. Ei pot fi restrânși, prin urmare, la câțiva. Cei mai buni. Locașurile de închinare — bisericile — atât de costisitoare pot și ele să fie impuținate. Căci, se înțelege, dacă poți transmite Taina Euharistiei, de ce nu s'ar transmite și celelalte Taine și ierurgii, mai ales? Poate că forțăm argumentarea; dar asta este linia de cugetare pe care ne mână, pentru mâine, innoitorii.

Pentru astăzi, nimeni nu poate tăgădui stânjenirea lucrării harice și, mai ales, știrbirea *pastorației* preotului. Căci unde poate preotul să întâlnească mai de grabă pe credincios, decât în biserică? Unde îl găsește mai pregătit sufletește decât tot în biserică? Dar la biserică nu vine credinciosul decât sărbătoarea și Dumineca; adică la Sfânta Liturghie, căci alte slujbe nu mai cunoaște. Atunci sufletul său e mai curat de griji, mai prielnic pentru duhovniceasca învățătură, mai gătit pentru dumnezeiasca sfințire.

Radiodifuzarea Liturghiei a tăiat legătura dintre preot și credincios; a golit bisericile; a desbrăcat pe slujitor de harurile sale; a lipsit pe păstorit de privegherea și puterea păstorului.

Și cu toate că preotul simte că funcțiunea lui devine zadarnică și fără ființă, el, care are „putere mai presus decât a îngerilor“ tace ca un pește fără de glas și ca

un năimit care lasă să i se fure oile!. Ajută, adică, împreună cu innoitorii la păgubirea credinciosului, a lui însuși, dar și a lui *Hristos*.

3. Căci, vedeți, radiodifuzarea Liturghiei este o *pângărire* a jertfei Mântuitorului. Văzduhul care-i „plin de Liturghii“ nu duce Cina numai în cabinele marinarilor, în spitale și ocne; ci și în cărciumi, în piețe, în casele de desfrâu, în hoteluri, în dormitoare, în bucătării, unde dumnezeieștile cântări, cereri, rugăciuni și binecuvântări se amestecă cu înjurăturile bețivilor, cu tocmeala negustorilor, cu „șlagărele diseurilor“, cu șoaptele îndrăgostiților, cu „obligațiile“ conjugalilor, cu clinchetul tigăilor.

Acelaș văzduh poartă pe brațe Taina celor binecredincioși până în casa necredincioșilor, în adunările ereticilor, în hrubele masonilor, în locașul păgânilor. Care lucru este împotriva făgăduinței preoțești: „nu voi spune vrăjmașilor tăi Taina Ta“. Și se cheamă *trădare* a lui Hristos.

Iară când ai nerușinarea să răstignești din nou pe Mesia în casca și difuzoarele Jidovilor, atunci îi dai iarăși „sărutare ca Iuda“, *vânzându-l* pentru câteva mii de lei în fiecare Duminecă și sărbătoare.

Și totuși! Zadarnică va fi toată această „împotrivire“ a noastră. Zadarnică este vătămarea mulților creștini. Zadarnică este păgubirea preoților. Zadarnică și muștrarea Bisericii, care zice: „Legiuitorii lui Israil, jidovi și farisei, strigă ceata Apostolilor către voi: Iată cum ați stricat Biserica; iată cum ați răstignit Mielul și l-ați dat mormântului“...

Iuda cel fără de lege nu vrea să'nțeleagă. El înjunghie, mai departe, Mielul lui Dumnezeu la... Radio.

smeritul Stratonice



Cuvânt de învățătură

*în sfânta și luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Invieri
a lui Hristos Dumnezeu nostru,
al sfântului Ioan Gură-de-Aur arhiepiscopul Constan-
tinopolei:*

De este cineva creștin bun și iubitor de Dumnezeu, să se îndulcească de acest Praznic bun și luminat. De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se, întru bucuria Domnului său. De s'a ostenit cineva postindu-se, să-și ia acum dinarul. De a lucrat cineva din ceasul cel dintâiu, să-și ia astăzi dreapta plată. De a venit cineva după ceasul al treilea, mulțămînd să prăznuiască. De a ajuns cineva după ceasul al șaselea, nimic să se îndoiască, că de nimic nu se va păgubi. De s'a lipsit cineva și de ceasul al nouălea, să se apropie, nimic îndoindu-se. De a ajuns cineva numai în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă că s'a zăbovit, că milostiv fiind Stăpânul, primește pre cel de pre urmă, ca și pre cel dintâiu; odihnește pre cel dela al unsprezecelea ceas, ca și pre cel ce a lucrat din ceasul cel dintâiu; și pre cel dintâiu mîngâie; și aceluia plătește și acestuia dăruiește; și faptele primește, și voința cuprinde, și lucrul cîstește, și îndemnarea o laudă. Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru! Și cei dintâiu și cei de al doilea, luați plata! Bogații și săracii împreună dăntuiți! Cei ce v'ați înfrînat și cei leneși, cinstiți ziua; cei ce ați postit și cei ce n'ați postit, veseliți-vă astăzi! Masa este plină, ospătați-vă! Vițelul este mult, nimenea să nu iasă flămînd. Toți vă îndulciți de ospățul credinței; toți să luați bogăția bunătății. Nimenea să nu plîngă pentru sărăcie, că s'a arătat Impărăția cea de obște. Nimenea să nu se tînguiască pentru păcate, că iertare din mormânt a răsărit. Nimenea să nu se teamă de moarte, că ne-a slobozit pre noi moartea Mântuitorului. Stinsu-o-a pre dânsa cea ce a fost ținut de aceea. Prădat-a iadul, cea ce s'a pogorât în iad. Amărātu-l-a pre dânsul, fiindcă a gustat trupul lui. Și aceasta mai nainte apucînd Isaia, a strigat: Amărātu-s'a iadul, întâmpinîndu-te pre tine jos: amărātu-s'a, că s'a stricat, amărātu-s'a că s'a batjocorit; amărātu-s'a, că s'a omorît; amărātu-s'a, că s'a legat. A luat trup și de Dumnezeu s'a lovit. A luat pămînt și s'a întâmpinat cu cerul. A luat ce a văzut, și a căzut întru ce n'a văzut. Unde-ți este moarte boldul? Unde, iadule, biruința? Sculatu-s'a Hristos, și au căzut dracii! Inviat-a Hristos și se bucură Ingerii! Inviat-a Hristos, și vieața viețuește! Inviat-a Hristos, și nici un mort nu este în groapă! Că Hristos sculându-se din morți, începătură celor adormiți s'a făcut. Aceluia este slava și stăpîntrea, în vecii vecilor, Amin!

Invierea Domnului început al propăvăduirii și martiriului

Se arată limpede din întâia epistolă către Corinteni, cap. 15, în care sfântul, slăvitul și întru tot lăudatul Apostol Pavel, lămurește temeiurile propoveduirii, suferințelor, și nădejdelor sale apostolice și anume: moartea și Invierea Domnului și Invierea cea de obște.

„Dacă n'a înviat Hristos, zadarnică este propoveduirea noastră.

Zadarnică și credința voastră.

Ba ne aflăm și martori mincinoși ai lui Dumnezeu; că am fi mărturisit împotriva lui Dumnezeu, că a înviat pre Hristos, pre care nu l-a înviat, dacă morții nu se vor scula”.

Toată propoveduirea creștină se ntemeiază și se hrănește din credința în Invierea Domnului și în învierea morților.

„Hristos s'a sculat din morți, începătură făcându-se celor adormiți”.

Și toată îndrăsneala mărturisirii și bărbăteasca acceptare a suferințelor, din aceeași nesdruncinată credință în înviere, a înflorit.

„Pentru ce dar și noi ne primejduim în tot ceasul?”

„In toate zilele mor. Si ce folos îmi este, că m'am luptat ca un om cu fiarele în Efes, dacă morții nu se vor scula.

Fără minunea Invierii Domnului, n'ar fi luminat în lume nici *predica* — nici *martiriul creștin*, pentru că fără credința și nădejdea în învierea cea de obște, cine ar fi propovedit și pentru ce ar fi suferit, cu bucurie, chinurile muceniciei.

Fără învierea Domnului, n'ar fi avut înțeles, nici întruparea, nici răstignirea Sa.

Dar întruparea Mântuitorului se perpetuiază în lume, prin *propoveduire*, iar răstignirea, prin *martiriu* — amândouă având început: Invierea Domnului și sfârșit: Invierea cea de obște.

Teologia creștină este o *teologie a Invierii* (pentru că ea este o teologie a întrupării și răstignirii). Și toată închinarea Bisericii, este un rod, o revărsare a minunii și luminii Invierii.

Slujbele de pomenire pentru morți și zilele rânduite pentru ele, nu ar avea rost fără credința în Invierea morților.

Cimitirul creștin — este o grădină a așteptării Invierii — spre deosebire de cuptorul păgân, ieșit din necredința saducheică în înviere.

Cele 7 Sfinte Taine își iau lumina din soarele Invierii Domnului.

Cu un cuvânt, toată trăirea creștină este o trăire din duhul și din lumina Invierii: întemeiată pe credința în înviere și mergând ca spre un țărn tainic, către minunea învierii celei de obște. Crucea pregătește învierea — Mormântul este vremelnic și *deschis*.

Moartea este înfrântă pentru totdeauna:

„Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pre noi moartea Mântuitorului” grăește Sfântul Ioan Gură-de-Aur.

„Iadul s'a surpat. Inviind Hristos, au căzut dracii și se bucură Ingerii”.

Vieața viețuește — nici un mort nu este în groapă. Toată lumea cea văzută și cea nevăzută se bucură de Invierea Domnului. Că toate le-a umplut cel necuprins: „în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în Raiu cu tâlharul, și pre scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul”. Prin înviere *toată zidirea s'a luminat și s'a mântuit*.

Iar prin propoveduirea Apostolilor, pacea lui Hristos s'a dăruit lumii, umplând toate de bună mireasmă.

În așteptarea învierii morților și vieții veacului, noi *mărturisim și propoveduim* pe Hristos Dumnezeu nostru, carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, s'a pogorit din cer, s'a făcut om, s'a răstignit, a pățimit, s'a îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi, împreună cu Biserica lăudând pre maica Bisericilor și grăind:

„Bucură-te Sioane sfinte, maica Bisericilor, locașul lui Dumnezeu, că tu ai luat întâi iertarea păcatelor prin Inviere”.

Iar până în acea zi, „*nimic nu ne va despărți de dragostea lui Hristos*.”

Nici necazul nici strâmtorarea nici prigoana, nici foametea, nici golătatea, nici nevoia, nici sabia.

Pentru Hristos suntem omorâți toată ziua, socotiți fiind ca niște oi de junghiere.

Ci, întru toate acestea suntem biruitori pentru Cea ce ne-a iubit pe noi”.

Chip având noi „pre *Propoveduitorii* cei tari și de Dumnezeu *Vestitori*, ale căror *chinuri și moarte* au fost primite de Dumnezeu mai vârtos decât toată roada”.

Preotul Grigorie Cristescu

ICONOGRAFIA INVIERII

I. De la început creștinii s'au ferit de imagini și multă vreme le-au combătut cu tărie ¹⁾. În mediul grec și latin — ca și Evreii din diaspora ²⁾, n'au fost însă atât de scupuloși cu aceste realizări artistice în pictură sau în sculptură. Așa că, în cursul celor trei veacuri de prigoană, sculptorii, zugravii și gravorii tălmăciră în limba mută a chipurilor învățătura cuprinsă în Evanghelie. Și aci ca și în literatură se imprimă reprezentărilor caracterul celor două școli din Antiohia și din Alexandria.

Cea din Antiohia, pe tărâm elenistic,

scenele care ne înfățișează o întâmplare oarecare el vâra câte un personaj mitic sau o personificare a unui element din natură. Cum e de pildă într'o scenă ce înfățișează botezul Domnului. Artistul având în minte versul dintr'o cântare de la Bobotează: „Iordanul s'a întors înapoi și s'a temut“, înfățișază geniul Iordanului speriat la vederea Mântuitorului, care intră în apă.

Dintre cele mai puternice probleme ce preocupa pe creștini, era problema *mântuirii*. Fiul lui Dumnezeu a venit în lume și prin jertfa lui ne-a rescumpărat din păcat,



Fig. 1. — Frescă din catacomba Calist, Roma. Aci Iona singur se asvârle în apă. Fiara mării stă gata să-l înghită. Apoi după trei zile îl aruncă la mal. Dictionnaire d'Archeologie chrétienne et de Liturgie par Dom Cabrol et Dom Leclercq vol. VII col. 2581.

urmărește cu compoziții ilustrative viața Mântuitorului se, interesează de laturea istorică — descriptivă, scenele se succed în film ilustrând evangheliile (manuscrite) sau decorând monumente.

Școala din Alexandria imprimă artei plastice gustul simbolului și alegoriei. Din Alexandria trecu în Grecia de sud și apoi la Roma. Pe artist îl interesează ideea sau problema ce-i frământă spiritul. El o tălmăcește prin alegorii sau simboale. Chiar în

din moartea ce era o urmare a păcatului. De aceia chiar dacă noi vom muri, dacă credem în El, *vii vom fi* ³⁾. Vom învia cu El întru împărăția ce ne a pregătit-o de la început. Atitudinea creștinului dar în fața morții era ceva cu totul nou pentru lumea greco-romană. Creștinul era senin. Doria această moarte, pentru că în realitate el trecea din *moarte* la *viață* — din viața aceasta trudnică și plină de primejdii la *odihnă*. Moartea pe creștin *nu-l mai stă-*

1) Intre vrăjmașii imaginilor numărăm pe Barnaba, Sf. Iustin Martirul, Aristide, Atenagora, Clement de Alexandria, Origen în „Contra Cels“ și alții.

2) S'au găsit sinagoge foarte frumos decorate în săpăturile făcute în Mesopotamia. I. D. Ștefănescu, Curs de artă bizantină și arheologie creștină, ținut la Facult. de Teologie din București, 1936.

3) Ioan. V. 24—25 și XI 25—26.

pânește. De aceia merge plin de curaj mărturisind — făcându-se martor al adevărului creștin „Hristos este fiul lui Dumnezeu“. Cei ce-au înfruntat moartea, martirii, sânt cinștiți și mormintele lor împodobite. Siguranța că aceia — și toți cei care ca aceia vor înfrunta moartea trec în viață, o găesc în însăși *învierea Domnului* — în acele imagini ce se găesc în V. Test și în minunile din Evanghelie: Noe scapă din moarte prin credință — ca un al doilea Adam, el este strămoșul omenirii. El este un mântuit. Danil în groapa cu lei și tinerii în cuptorul din Babilon; așijderea povostea lui Iona (fig. 1) și trecând peste altele mai mărunte, *învierea lui Lazăr*. Aceste imagini se văd în catacombe — pe sarcofagii pe o-



Fig. 2. — Detaliu de pe un sarcofaș dela cimitirul Sf. Agnès Roma. Sus Iona își acoperă fața. La stânga este înghițit de fiara mării și la dreapta este aruncat la mal. Aci Iona se vede tânăr și ceia ce-i curios e că este asvârlit în sus și se prinde de un copac. Dom Cabrol, op cit. Vol. VII, col. 2606.

biecte mai mărunte, candelile — pietre de inel... Credința în *înviere* se vede și din chipul cum înfățișază artistul aceste personaje. Atât Noe cât și Daniil, Iona, și ceilalți sunt toți tineri ¹⁾ Adică tinerețea veșnică a celui care a trecut *în viață*, a celui mântuit. De altfel chiar chipul Mântuitorului — consecvenți acestei credințe — după *înviere* este reprezentat tânăr, fără barbă. În deosebi în ipostasul lui de Păstorul cel bun cu oaia cea pierdută și regăsită purtând'o

pe umeri. El trebuie să înfățișeze prin excelență tinerețea veșnică și atotputernică (fig. 2 și 3).

Dar această sete după *înviere* se sprijine pe siguranța ce o au creștinii în *învierea Domnului*. Adevărul acesta sta la temelia Evangheliei. Pe el s'a sprijinit predica Apostolilor și a tuturor propovăduitorilor ²⁾. Sfântul Ap. Pavel spune lămurit în ep. I Corint.: „V'am învățat *înainte de toate*, așa cum am primit și eu, anume, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, cum spun Scripturile, că a fost îngropat și a *înviat a treia zi*, cum spun Scripturile și s'a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece"... (V. 3—11).

După edictul de la Milan (313), Biserica



Fig. 3. — Un medalion de bronz din cimit. Pontian (Bibl. Vaticanului) din sec. III. Mântuitorul în ipostasul de Păstorul cel bun, cu oaia pe umeri și alte două la picioare. Sus Adam și Eva. Abel ucis de Cain. În stânga Noe în corabie. Mai jos Daniil în groapa cu lei. În dreapta jertfa lui Avraam și dedesubt Moisi în pustie scoate apă din stâncă. Jos de tot Iona aruncat în gura chitului și aruncat apoi pe mal. Cabrol. op. cit. Vol. VII, Col. 2622).

dobândind libertate și câmpul de manifestare artistică se lărgi. Imperiul de răsărit, cu capitala lui creștină Bizanțul începu o eră nouă de cultură. Și în artă dar ca în toate domeniile de manifestare spirituală, Bizanțul își spune cuvântul.

Aci este o mare piață de încrucișare de drumuri. Din civilizația greco-romană,

1) Așa cum se vede în cimitirul Priscila pe un fond roșu bustul lui Noe — (veacul III-lea) și în alte sute de reprezentări,—Dom Cabrol et Dom Leclercq op. cit. cuvântul „arce“. Vol. II Col. 2712.

2) Fapt. Ap. II 22—24; XXVI, 2—23; Rom. VI, 4—5 — I Corint. XV. 12—28....

cu puternicul altoi al cugetării creștine, apărură o cultură cu o înfățișare specială. Și în ce privește iconografia, Bizanțul fără să creadă, dă totuși o notă de măreție, de somptuozitate scenelor. Cele două mari curente se îmbină aci și dau naștere la alte curente noi. Ezeziile și discuțiile Hristologice preocupaseră și siliseră și pe artiștii să-și spună cuvântul. Mântuitorul apare ca împărat, ca Pantocrator, ca Judecător. Nașterea din Fecioară este reprezentată prin rugul ce arde în fața lui Moisi și nu se

să atace acest subiect. Tocmai târziu de tot în veacul al IX apare scena învierii pe monumente luate desigur din manuscrise¹⁾. Ea este reprezentată în două chipuri. Sau se ilustrează arătările și momentele mai de samă de după Înviere, cum este relatată de evanghelie, sau se înfățișază actul izbăvirii neamului omenesc din păcat, prin eliberarea „din legăturile morții“ a strămosului Adam și a Evei, adică scoborârea la iad, după cum scrie Sf. Ap. Petru (I Petru 3, v 19. 20).



Fig. 4. — Arătările Mântuitorului. Mozaic din San Marco, Veneția. După Manuel d'art Byzantin de Charles Diehl, II pag. 540.

există, cele două firi, prin jertfa lui Avraam, (fig. 3) etc.

Cu toate că atât în propovedanie cât și în viața liturgică minunea învierii stă ca o piatră de temelie — ca o lumină asigurătoare — totuși până târziu în veacul al VI-lea (586) scena Învierii Domnului nu ne apare sub altă formă de cât a imaginii din V. Test. cu Iona mântuit din pântecul chitului (vezi fig. 2 și 3).

Dar imagina aceasta este cu mult mai slabă de cât cea ce înseamnă pentru viața religioasă *Învierea*. Artiștii n'au îndrăsnit

La început scenele arătărilor Domnului au avut un caracter decorativ, mai apoi ele au intrat în ciclul liturgic ilustrând *cele 11 evangheliile ale Învierii* (Voscesnele). Scoborârea la Iad are caracter dogmatic sau mistic.

II. După furia iconoclastă, în determinarea reprezentărilor iconografice au o influență destul de mare viețile sfinților și mai ales imnele și cântările bisericești. Zugravii erau de multe ori, ei însăși, niște povestitori și niște cântăreți. În tot cazul un zugrav, se vede bine, era în curent cu literatura — cu

1) Cum se vede în manuscriptul *Rabula*, bibl. laurentiană din Florența. I. D. Ștefănescu, *Biblia ilustrată* 1936 p. 172.

disputele teologice — și că de multe ori ajută și el cu ceva la lămurirea problemelor. În ce privește Învierea, e arătată în scene ce se succed înfățișând pe Mântuitorul după scularea din mormânt. O scenă de felul acesta se vede la Biserica Apolinarie cel nou din Ravena (sec. IX). Mozaicul ne înfățișează pe cele două femei mirate că văd mormântul gol. În fața lor Ingerul stând le liniștește: „A înviat nu este aici”— Mormântul stilizat cu coloane și coperiș. La San Marco (veac XI) scena este de-o frumusețe rară—Mântuitorul se arată Mariei Magdalina care la picioarele Lui—este oprită să nu se atingă de el. (Matei 28 v. 9—10; Ioan 22 v. 11—18). Și imediat în continuare în același cadru —



Fig. 75. — Arătarea Mântuitorului, după înviere, Mariei Magdalina (Ioan²⁰. VII—18). Miniatură pe pergament din veac. XI-lea, Evangheliarul Nr. 74 din Biblioteca Națională din Paris. (după I. Ștefănescu Biblia ilustrată 1936. Mân. Neamț pl. XXXIII).

Mântuitorul se arată ucenicilor și-i zice lui Toma să pue *degetul în coasta lui*. Scena este minunată — Mântuitorul, ale cărui mâini și picioare poartă vizibil urmele cuelor, are o mișcare foarte vie (fig. 4).

Aceleaș scene ale arătărilor Mântuitorului se văd în manuscrise, icoane și reliefuri în argiut. (fig. 5, 6 și 7).

Genul acesta de reprezentări se vede și în bisericile noastre. La curtea de Argeș de pildă sunt chiar toate cele 11 voscresne zugrăvite, așa cum foarte rar se poate vedea la altă biserică. (fig. 8, 9 și 10).

La biserica din Pătrăuți se vede Mânt. înconjurat de aureolă mare, cu un sul (volum) în mână se uită înapoi la Maria, care cade în genuchi. La biserica din *Făgăraș* a lui Brâncoveanu, se vede „Arătarea Domnului lui Toma. Scena este foarte bogată în decor (clădiri) și persoane multe. Apostolii vorbesc doi câte doi, iar Mântuitorul invită pe Toma să-i pipăie coasta. (Fig. 11).

Ca o prelungire a școlii simbolistice se păstrează în toată vremea aceasta gustul de-a se trata subiecte ce privesc doctrina și cultul. Așa de pildă în loc să se urmărească cu tablourile sau scenele un ciclu narativ, se urmărește un ciclu dogmatic sau liturgic. Așa ajung artiștii ca de la simple alegorii izolate să alcătue un sistem bine orânduit, și cugetat, urmărind ideia de mântuire. În acest cadru provocat de disputele și de scrierile teologice ale sfinților părinți, apare Mântuitorul tot mai mult ca Dumnezeu și tot mai puțin ca om. De altfel imaginile atât de frumoase ale gânditorilor și poeților creștini nu puteau să nu impresioneze pe artiști. „Pogorātu-te-ai în cele mai de jos ale pământului, și ai sfărâmat înucuetorilor cele veșnice, cari țineau pe cei legați Hristoase”... (Cântarea VI din canonul Învierii). „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le”... „La iad Mântuitorul meu te-ai pogorât și porțile sfărâmand ca uu atotputernic, pre cei morți ca un făcător de bine i-ai înviat și acul morții Hristoase l-ai sdrobit, și Adam din blestem s'a mântuit”.... (conducul gl. 5). Mântuitorul este înfățișat „coborând în cele mai de jos” cu o cruce în mână, călcând în picioare *moartea* care de aci înainte va fi înlănțuită; porțile iadului sânt sfărâmate, iar din întunecul lui scoate pe strămoșul Adam. Scena aceasta apare mai întâi la Daphni — un mozaic de toată frumusețea din veacul al IX-lea. Atitudinea statuarică a Mântuitorului cât și mișcarea lui Adam și cutele hainelor ce îmbracă corpul, arată că se păstra încă

meșteșugul vechilor artiști greci. Eva stă lângă Adam de asemenea David și Solomon și alți drepti care nu se disting. Mântuitorul

grabă — La „Sf. Luca” din Focida — deși scena este mai săracă în personaje și nu se vede nici personificarea iadului totuși



Fig. 6. — Arătarea Mântuitorului lui Toma necredinciosul (Ioan 20 V. 1929). După o icoană rusească din muzeul din Novgord, veac XI, reprodusă după I. D. Ștefănescu. Bibl. ilustrată. pl. LXXXVI.

este urmat de Botezătorul și de alți prooroci. (fig 12).

Reprezentarea aceasta se răspândește de-

Mântuitorul domină scena cu înfățișarea Lui¹⁾. La Torcelo și San-Marco din Veneția — se vede și mai multă mișcare — Mântui-

1) Ch. Diehl, op. cit. pag. 511.



Fig. 7. — Femeile la mormânt. Ingerul arată locul gol unde se vede giulgiul și măhrama. (Matei 28.12) Placă de argint în relief, aurită — muzeul Luvru (Ch. Diehl, op. cit. II. pag. 682).

iar sub picioare moartea înlăntuită — porțile sfărâmate și două chei aruncate ¹⁾).

Scena se amplifică se îmbogățește — cu cât înaintăm în timp — Așa ca la „Catolicon” în Lavra de la Sf. Munte — Mântui-



Fig. 9. — Ibidem. Mântuitorul se arată în Galileea. Intreita reașezare a lui Petru în demnitatea de apostol. (Ioan 21 v. 15—23). Bul. Com. Mon. Ist. p. 203 fig. 207.



Fig. 8. — Curtea de Argeș. Biserica Domnească. Mântuitorul se arată ucenicilor Luca și Cleopa în drum spre Emmaus. (Marcu 16 v. 13) Bul. Com. Mon. Ist. an X—XVI 1917—1923 p. 200 fig. 204.

torul de și are în mână o cruce mare nu se mai sprijine pe ea ca la Daphni; cu dreapta ridică pe Adam, iar Eva stă în picioare în dos având toți dreptii din V. Test. În fața Domnului, Botezătorul cu David și Solomon—



Fig. 10. — Mântuitorul se descoperă lui Luca și Cleopa (Luca 24 v. 31—35).

torul este în plină aureolă — Moartea este înlăntuită cu mâinile la spate de un înger, iar în iad se văd suflete care întind mâinile spre Mântuitorul. (Fig. 5).

În bisericile noastre această reprezentare trece prin meșterii sârbi din școala ma-

1) Tot din veacul XI se află aci la San Marco o icoană în rândul de sus pe Pala d'oro — o admirabilă operă bizantină lucrată în email și aur — cu acelaș subiect. Ch. D'ehl. Manuel d'Art. byz. II pag. 701.

Deasemenea o scenă din evangheliarul Nr. 74 din Bibl. Națională din Paris e tot din aceeași vreme (fig. 14).

cedoneană — și se răspândește mai mult de cât cealaltă înfățișare a învierii.

La Cozea, deși pictura este din veacul al XVIII din vremea lui Brâncoveanu, ea este reproducerea celui vechi din veacul al XIV-lea pentru că scena se vede în același chip tratată ca și la bisericuța bolniței de peste drum. La Țargoviște în bis. domnească, la Hurez, la Văcărești — chiar și la Făgăraș, unde se



Fig. 11. — Arătarea Mântuitorului Apostolilor și lui Toma. Biserica lui Brâncoveanu din Făgăraș. Sec. XVIII. după I. D. Ștefănescu. La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie, 1936. planșa IX 1.



Fig. 12. — Coborirea în Iad. Biserica din Daphni, Man. d'art byzantin de Charles Diehl Vol. II. pag. 499.



Fig. 13. — San Marco — Veneția — Mozaic din veac. XI, după Ch. Diehl op. cit. pag. 640.

vede și cel-lalt chip al învierii Mântuitorul, coborând la iad, cu mâinile și picioarele purtând semnele cuielor, se întoarce la stânga și trage pe Adam din groapă spre sine ¹⁾. La Stănești — Vâlcea, Mântuitorul are în mână un steag cu cruce pe care-l implântă



Fig 14 — Coborirea la iad, după evangheliarul Nr. 74 din Bibl. Națională din Paris, după I. D. Ștef. Biblia ilustr. pl. LXXXIII.

La Arnota, Mântuitorul are un sul în mână — legea cea nouă.

În Moldova în mai toate bisericile scena este zugrăvită ca și în biser. din Muntenia pe semicalota din spre Nord. Numai la Popăuți (fig. 16) și la Bălinești se află în altar ca și la Bis. Domnească de la Curtea de Argeș. — Mântuitorul — ca peste tot, în haina obișnuită a vremii sale, coboară în iad—une ori ține în loc de cruce în mână un sul ca la Voroneț. — Sub picioare porțile iadului încrucișate, scoase din țâțâni, sau sfărâmate— alte ori de-o parte și de alte două morminte din care iese Adam și Eva (fig.16) Adam peste tot în genuchi este ridicat de Mântuitorul. Munți colțuroși de-o parte și de alta. — La Moldovița este zugrăvită învierea afară în cadrul acatistului. Mântuitorul are aci în mână o cruce mare ca la Daphni și haina-i flutură în vânt ca în icoana din Muzeul „Opera del Duomo“ din Florența ²⁾.

Aceiași icoană este lucrată în argint îmbobind legătura Sf. Evanghelii. De pildă pe



Fig. 15. — Bis. Catolicon din Lavra de la Sf. Munte. I. D. Ștefănescu. Biblia ilustrată, 1936. pl. LXXXII.

în Moartea ce-i stă sub picioare.—La Govora și Călimănești scena este cu totul simplă. —

un Evangheliar de la Sucevița este copiată scena de pe peretele dela Moldovița. (Fig. 18).

1) I. D. Ștefănescu, La Peinture religieuse en Valachie — Col. Orient et Byzance, VIII, pag. 74, 98—385.

2) Charles Diehl — op. cit. p. 564.



Fig. 16. — Biserica din Popăuți, jud. Botoșani — biserică zidită de Ștefan cel Mare — Pictură din veacul XV. Fot. Com. Monum. Istorice.

Și pe cruci se înfățișază învierea în ipostasul acesta. Așa la Dragomirna pe una Mântuitorul ține de mână pe Adam și Eva și calcă moartea în picioare, iar pe alta (1610) Mântuitorul are o cruce în mână cu trei brațe. (Fig. 19 și 20).

Și în fildeș, la Sucevița, se vede învierea săpată tot în chipul icoanei de la Moldovița.

O broderie de pe un epigonat de la Secu ne reprezintă deasemenea învierea: Mântuitorul întinzând mâinile către Adam și Eva, care ies amândoi din morminte ¹⁾. (fig. 21).

Astfel începând din veacul al IX învierea Domnului peste tot este înfățișată în aceste două chipuri fie pe monumente, fie în sculptură, miniaturi și broderie.

III. Se naște acum o întrebare firească: de ce oare tocmai reprezentarea celei mai impresionante minuni, să nu fie înfățișată



Fig. 17 — Biserică din Hunedoara. Fot. Comisia Monum. Istorice.

1) I. D. Ștefănescu, *L'evolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie*, 1928 Text pag. 197. pl. XVI fig. 2, pl. V, fig. 1 și 2.



Fig. 18. — Coperta în argint a unei Ev. de la Sucevița din 1607, după I. D. Ștefănescu, *L'evolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie*, 1928 pl. VI. 2.



Fig. 19. — Detaliu după o cruce de la Dragomirna, din veac. XVI după I. D. Ștefănescu, op. cit. pl. II.



Fig. 20. — Detaliu după o cruce de la Mănăstirea Dragomirna din 1610, după I. D. Ștefănescu, op. cit. pl. I. 1.

aproape de loc până în veacul al VII-lea, iar în biserici până în veacul al IX-lea? Adevărul acesta, ce stârnește entuziasmul apostolilor și al tuturor propovăduitorilor, ce-au înfruntat moartea cu seninătate cum de-a fost înconjurat atâta vreme? Ar fi o explicare faptul că „semnul lui Iona” anunțat de Mântuitorul¹⁾ se întâlnește la tot pasul.

Se poate că adevărul acesta fiind atât de evident mintea artiștilor să fi fost preocupată de probleme ceva mai disputate, mai controversate: problema răului, păcatul original mântuirea viața veșnică. De aci a isvorât apoi ciclul liturgic: simboale ale Sf. Euhariștii, liturghia îngerească, împărțășirea Apostolilor, etc. Când însă scenele din viața Mântuitorului povestite de Sf. Ev. ba și cele din apocrife, apar tot mai numeroase, *trebuie să fie o explicare mai adâncă a faptului că Învierea nu este reprezentată.*

Învierea Domnului fiind o minune covârșitoare — o taină deopotrivă de mare ca și aceia a întrupării *artiștii n'au îndrăsnit să o prezinte decât în oglinditură* — în simbol. „Păzind pecetiile întregi, Hristoase, ai înviat din groapă cea ce n'ai stricat cheile Fecioarei întru a ta naștere — și ne-ai deschis nouă ușile raiului”²⁾.

De aceia au zugrăvit sau au sculptat povestea preînchipuitoare a lui Iona, au zugrăvit coborârea la Iad și eliberarea strămoșilor, au zugrăvit scenele de după înviere, până la înălțare, *numai înviererea nu. Întru cât învierea a fost totdeauna socotită ca o taină ca și întruparea.*

Numai târziu de tot în veacul trecut a început a se zugrăvi Învierea reprezentând pe Domnul ieșind din mormânt cu un steag în mână — corpul aproape gol, pentru că giulgiurile trebuie să rămâie în mormânt iar soldații prăvălindu-se care încotro de de groază. Zugravii nu mai știu carte nu trăiesc faptul ce-l fixează în icoană. Ei sânt niște meseriași. Copiază de ici și de colo ce li se pare mai isbitor, mai rar. Ei nu-și exprimă acolo o credință ca teologul,

1) Matei 12. V. 38—41. — 2) Stihurile învierii gl. V, Canonul Paștilor. Vezi de altfel canoanele învierii, troparele și condacele de la toate glasurile.

ca poetul mistic, ci zugrăvesc așa la întâmplare. Dacă zugravii ar fi luat măcar sf. Ev. și ar fi urmărit atent ar fi văzut că toți evangheliștii relatează aproape la fel învierea. Matei mai deplin (28. v 1—7), spune că „Maria Magdalena și cea laltă Marie au venit să vadă mormântul. Și deodată s'a făcut un mare cutremur de pământ ; căci un inger al Domnului s'a coborât din cer, a venit și a prăvălit piatra de la intrarea mormântului, și a șezut pe ea. Înfațișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea albă ca zăpada Ștrejerii s'au îngrozit și-au rămas ca niște morți. Dar ingerul a grăit către femei și a zis : „Nu văte meți“...s.c.l.

Astfel că din sf. Evanghelie nu se vede nici de cum că strejerii ar fi văzut pe Domnul înviind. Ei au văzut numai ingerul care a prăvălit piatra ca să arate femeilor mormântul gol.

Tradiția bisericească a înțeles și a exprimat acest lucru destul de clar în cântările bisericești.

Zugravii, mai ales, italieni au lucrat de multe ori în răsărit și influența lor se vede în bisericile din Serbia Peloponez și chiar și la noi. — Dar înainte de Renaștere pictura apuseană era ea însăși pictură bizantină. — După Renaștere însă realismul a mers de multe ori prea departe. — Iar cei de la noi, de foarte multe ori, nici n'au știut măcar ce să aleagă din ceiace ne da apusul.

Cred că ar fi vremea ca în biserici să nu mai fie lăsat să zugrăvească or cine. Or cât de mare i-ar fi talentul și faima. În biserică zugravul trebuie să facă oficiu de predicator de exeget, de liturgist. Și ca să le facă pe toate acestea trebuie să fie el însuși un om credincios.

Mi-aduc aminte de cele ce-mi povestea un dascăl despre tatăl său preot și zugrav.

Pentru ca să zugrăvească chipul Mântuitorului postia 40 de zile și se pregătia ca pentru împărtășanie. Iar pentru icoane și pentru ceilalți sfinți nici odată nu lua în mână penelul până nu citia acatistul respectiv și până ce nu se închina cu toată smerenia.

Și astăzi se zugrăvesc catedrale, în care



Fig. 21. — Epigonat de la Secu. Coborîrea la iad. Se vede Mântuitorul în aureolă și sfinți mulți în dos — în față Adam și Eva. După I. D. Ștefănescu, op. cit. pl. XVI fig. 2.

am văzut meșteri cântând romanțe, fumând din lulea, ba unul trăgând niște injurături ungurești de să s'audă până sus în palatul mitropolitan.

Trebue dar să se înțeleagă odată, ca și în pictură avem o tradiție — ó predanie — peste care nu se poate călca, tot așa cum nu se pot nesocoti, scrierile sf. părinți canoanele și slujba Sf. Liturghii.

Preot Dominic N. Ionescu

IMNOGRAFIA INVIERII

Evanghelia nu ne dă lămuriri asupra *chipului* cum a înviat Domnul. Sfinții Evangheliști: *Marcu, Luca și Ioan*, ne înfățișează un moment ulterior celui al ieșirii din groapă: nu ne vorbesc de străjari și de cutremur, nici de modul în care a fost prăvălită piatra și mai ales de *scopul acestei prăvăliri*. Numai în *Mateiu* avem un loc foarte prețios, din care reiese cum a fost Invierea.

Din amănunțita descriere a celor întâmplări într'un moment dat; mai exact: *din ce nu spune că s'a întâmplat în acel moment*, Sfântul Mateiu ne face să înțelegem cum a fost Invierea.

El ne relatează că, făcându-se cutremur mare, îngerul Domnului, pogorându-se din cer și venind, a prăvălit piatra de pe ușa mormântului și a șezut pe ea. Privirea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpadă. Și de frica lui s'au cutremurat cei ce păzeau și s'au făcut ca niște morți. Și îngerul a zis femeilor: nu vă temeți; știu că pe Iisus cel răstignit căutați: nu este aici, s'a sculat, precum a zis. (*Mateiu XXVIII—6*).

Constatăm că Sfântul Mateiu, care descrie atât de amănunțit cele ce se petrec în acel moment, n'are nici un cuvânt pentru a arăta tocmai ce era mai de preț: biruitoarea ieșire a Domnului din groapă. *El nu afirmă că în acel moment Domnul iese din mormânt*; ci spune numai că îngerul, după ce prăvălește piatra și se așează pe ea, zice femeilor: *nu este aici s'a sculat, precum a zis*. Lipsa oricărei atestări despre ieșirea Domnului din mormânt în acel moment ne dă dreptul să credem că Domnul nu a înviat în clipa în care îngerul prăvălește piatra. Și dacă n'a înviat în clipa aceea, urmează că:

a) *A înviat pe când piatra era încă pe ușa mormântului* (fiindcă la prăvălirea ei mormântul era gol;

b) *Inviind înainte de prăvălirea pietrii, ostașii nu l-au văzut ieșind din groapă* (fiindcă ei se inspăimântă numai când îngerul prăvălește piatra).

Mărturiile Evanghelistului sunt, de altfel, în perfectă concordanță cu cele ale *imnografiei*.

Imnografia noastră bisericească depune, la tot pasul, mărturie despre strălucita ieșire

din groapă a Domnului. Minunea cea mare nu putea fi decât *taină streină*. Chipul în care a înviat Hristos stă în desăvârșită legătură cu cel al intrării prin ușile *încuiate* și cu minunea *nașterii ce păstrează fecioria Maicii*:

„*Păzind pecețile întregi, Hristoase, ai înviat din mormânt; cea ce n'ai stricat cheile Fecioarei întru a ta naștere*”. (Canonul Invierii, peasna 6). Sau:

„*Nici porțile morții, Hristoase, nici pecețile mormântului, nici încuietorile ușilor nu s'au împotrivit ție*”. (În Duminica Tomii, Canonul Utreniei, facerea Sfântului Ioan Damaschin);

„*Precum după înfricoșată sculara ta cea din mormânt pecețile mormântului nu le-ai stricat, așa, ușile fiind încuiate, ai intrat la prea slăviții tăi apostoli*”. (În Duminica Tomii, la Laude);

„*Pecetluit fiind mormântul, viață din mormânt ai răsărit, Hristoase Dumnezeule; și ușile fiind încuiate, înaintea Ucenicilor ai stătut*”. (În Duminica Tomii, la Vecernia mică);

„*Pecetluit fiind mormântul de cei fără-de-lege, ai ieșit din mormânt precum te-ai născut din Născătoarea de Dumnezeu. N'au cunoscut cum te-ai întrupat, îngerii tăi cel fără de trup; n'au simțit când ai înviat, ostașii cei ce te-au străjuit*”. (Octoih, Laude, glas 5, stihira 1).

Străjerii n'au văzut biruitoarea ieșire din groapă a Domnului. Ei s'au inspăimântat de strălucirea îngerului:

„*Să spună acum străjerii cei ce se făcuseră ca niște morți: cum s'a furat acela pe carele nu l-au văzut ei, nemulțămitorii? Că dacă nu l-au văzut, și n'au simțit când a înviat, cum puteau să priceapă când s'a furat?*”. (În Duminica a treia după Paști, Canon, peasna 7).

Pecețile nu s'au rupt:

„*Veniți de vedeți, Jidovilor, cum n'a rupt pecețile...*”. (În Duminica a treia după Paști, la Laude).

Arhanghelul Gavriil a venit ca să arate neputința peceților:

„*În halne albe îmbrăcat fiind Gavriil, luminos ca în chip de fulger a stătut lângă mormântul lui Hristos și piatra de pe groapă a răsturnat; frică mare a cuprins pe străjarli tăi și degrab au rămas toți ca niște*

morți. Rușinați-vă, voi cei fără-de-lege, de străjarii mormântului și de pecetea pietrei!'' (In Duminica Tuturor Sfinților, la Utrenie).

Îngerul arată femeilor mormântul gol :

„Îngerul tău, Doamne, carele a propovăduit învierea ta, pe strejari i-a înfricoșat, iar femeilor a strigat, zicând : ce căutați pe cel viu cu cei morți ?' (In Săptămâna Luminată, Sâmbătă, la Laude).

Ostașii nu s'au înspăimântat de ieșirea Domnului din groapă, așa cum se vede în unele zugrăveli de recentă dată, ci s'au înspăimântat de strălucirea îngerului trimis ca să arate femeilor și lumii că mormântul n'a încăput pe cel neîncăput :

„Mormântul tău, Mântuitorule, ostașii străjuindu-l, morți s'au făcut de strălucirea

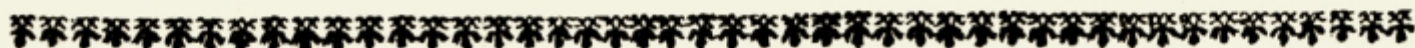
îngerului ce s'a arătat''. (In Săptămâna a doua Luni, la Utrenie, sedea la Învierea).

Minunea învierii Domnului — *arvuna învierii noastre* — așa a fost :

In anul 30 d. H. (783 a. u. c.) în 16 Nisan, după miezul nopții, înainte de vărsatul zorilor, pecetluit fiind mormântul de cei fără-de-lege, a înviat Hristos, ca un atotputernic.

Piatra de pe intrarea mormântului nu s'a prăvălit, pecetele au rămas nevătămate și străjarii lui Pilat n'au simțit când a înviat. După ce a înviat Domnul, arhanghelul a venit și a prăvălit piatra. Atunci s'au înspăimântat ostașii.

G. Racoveanu



HOTARAREA

SOBORULUI DELA NICEEA

cu privire la data prăznirii Paștilor

Al doilea subiect al întrunirii soborului de la Niceea a fost soluționarea problemei — care turburase până aci obștea creștină — a fixării datei Paștilor. Fiindcă devenise o problemă. Încă din veacul II al erei creștine se ținuseră câteva soboare pentru împăcarea certurilor cu privire la fixarea datei Sărbătorii. O parte a creștinătății (quartodecimani), în special în Asia-Mică, sărbătoreau Paștile în aceeași zi cu Jidovii : la 14 Nisan, în orice zi a săptămânii. Cealaltă parte — cea mai numeroasă — (Occidentul, Egiptul, Grecia) prăznuiau Paștile în Duminica ce urma lui 14 Nisan, și prelungeau postul până la această zi. In veacul III o chestiune astronomică vine să adauge la dificultățile existente pân'aci.

Deaceia soborul de la Niceea — primul sobor general, devenit *ecumenic* — se vede nevoit să ia o hotărâre care să pună capăt nesiguranței atât de dăunătoare comunității creștine.

Nu cunoaștem detaliile desbaterilor de la Niceea. Cunoaștem doar rezultatul lor, consemnat în *enciclica sinodului* și în *circulara* (cu caracter de scrisoare sinodală) a Împăratului.

Enciclica spune :

Toți frații din Răsărit, cari altădată sărbătoreau Paștile cu Jidovii, de-acum îl vor sărbători în același timp ca Romanii cu noi și cu toți cei cari, în toată vremea, l-au sărbătorit în același timp cu noi. 1)

Circulara precizează următoarele :

1) Socrate, Hist. eccles., 1. I, c. IX, P. G., t. LXVII, col. 77 sq.

1. Nu trebuie să avem nimic comun cu poporul Jidovesc. Trebuie să încetăm de testabila tovărășie cu Jidovii.

2. Nu cu Jidovii este adevărul în chestiunea Paștilor; ei sărbătoresc, uneori, Paștile de două ori în același an.

3. Chiar dacă n'ar fi așa, nu trebuie să ne pângărim sufletul, rămânând în comuniune cu niște oameni atât de ticăloși ca Jidovii.

4. Atât pentru datoria de a nu avea nimic comun cu ucigașii lui Hristos, cât și pentru că practica de pân'acum a bisericilor din Apus, din Sud, din Nord, și a unora din Răsărit este bună, s'a hotărât ca toți s'o urmeze.

5. În rezumat: prea sfânta sărbătoare a Paștilor să fie prăznuită peste tot în aceeași zi.²⁾

În acte nu se află alte detalii. Nu sunt, însă, prea greu de înțeles. Se vede că părinții au luat ca temei al hotărârii lor calculul general admis de obștea dreptcredincioasă. Din documentele citate mai sus, *Hefele* trage concluzia că Soborul de la Niceea cere ca:

1. *Paștile să fie, întotdeauna, Duminica.*

2. *Să nu fie prăznuit în același zi cu al Jidovilor.*

Din acest al doilea punct rezultă o normă foarte importantă, care, deși ne formulată de Sobor, este cu totul conformă practicei anterioare a Bisericii. Această normă — mai târziu prescrisă de Biserică — este următoarea: *dacă 14 Nisan cade într'o Duminică, Paștile creștinilor nu se va sărbători în această Duminică, ci în Duminica următoare.*

a) *14 Indică doar ziua morții Domnului și sărbătoarea Învierii trebuie să vină după această zi, nu să coincidă cu ea;*

b) În anii în cari 14 Nisan cade într'o Duminică, creștinii ar fi sărbătorit Paștile odată cu Jidovii, — lucru neîngăduit de Sobor.

A treia hotărâre luată la Niceea, este, *ținerea în seamă a echinocțiului, în toate calculele asupra datei; aceasta pentru a feri pe creștini de a serba Paștile de două ori în același an (ca Jidovii și ca Protapaschiții³⁾).*

Acestea sunt normele de la Niceea. Cum stăm noi, Rumânii, față de ele? Sântem, sau nu, în bună ordine canonică?

Șerban Popescu



2) *Eusebiu*, De vita Constantini, l. III, c. XVIII, P. G., t. XX, col. 1073—1080.

3) v. *Hefele*, Histoire des Conciles d'après les documents originaux, tome I, première partie, pp. 462—493.

Filotheiu Ieromonahul

(musicograf din vremea lui Constandin Brâncoveanu)

În prefața irmologhionului tipărit la anul 1823, Macarie ieromonahul spune, la pagina IV: „Mulți și din psaltii cei desăvârșit din neamul nostru s'au arătat cu râvnă în vremi, ca să facă câte ceva în limba noastră precum și fericitul întru pomenire Arsenie ieromonahul Cozianul, Calist protopsaltul Sfintei Mitropolii a Bucureștilor, și Șarban protopsaltul Curții Domnești. Carii nu numai Anastasimatiarul melos, Stihirariul melos, Heruvicile Pricesnile toate, Catavasiile, Irmoasele toate și altele, dar și partea cea mai multă a papadikiei o au prefăcut Românește, cu toată desăvârșita alcătuire, minunați dascăli și alcătuitoari vremii lor stând în cea veche musichie. Însă una pentru greotătea și alta pentru zavistiia celor ce nu pot să vază sporirea, și să le auză pre acestea în limba graiului nostru, dinpreună cu moartea lor au perit și ostenele lor”.

Spusele părintelui Macarie sânt de un covârșitor interes pentru istoria muzicii bisericești la noi și în deosebi în limba românească. Totuși, e de mirare că părintele Macarie nu pomeneste nimic de marea operă săvârșită de Filotheiu ieromonahul, la începutul veacului al XVIII (vezi Manuscrise psaltice grecești în veacul al XVIII, Biserica Ortodoxă Română, 1934, pag.182). Și aceasta cu atât mai mult cu cât Macarie ne vorbește, în aceeași prefață, de Hrisaf cel nou și de Balasie preotul, contemporani cu Filotheiu.

În manuscrisul românesc 61 dela Academia Română, la folio 4^r citim:

„*Psaltikle rumânească*, carea cuprinde întru sine *Catavasilarul* cu toate trebuincioasele cântări ale besearicii ce să cântă preste tot anul, *Anastasima* cu propediia și cu tot meșteșugul, cu Eothinale și Kecagrare, *Stihirariul* cu toate samoglasnicile praznicilor celor stăpânești și ale sfinților celor mari carii să prăznuesc preste tot anul. *Stihirariul* Penticostariului cu sărbătorile Paștilor dela Sâmbăta lui Lazăr până la Dumineca mare, în zilele Prealuminatului și de Dumnezeu înălțatului Domn Ioan Constandin B. Băsărab Voev.d. La al 25-lea an al

dăruiteide D(umne)zeu Domniei măriei sale.

Păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei Prea sfințitul și de D(umne)zeu trimisul Mitropolit Kyr Anthim Ivereanul.

La anii dela facerea lumii 7222. luna Dechem(vrie) 24.

De smeritul întru irmonahi Filotheiu Snă agăi Zipei, în sfânta Mitropolie”.

Iată-ne deci în fața unui document de un mare interes, care ne înfățișează aproape toate cântările cele de neapărată nevoie din biserica noastră, pe limba românească; iar dela folio 68^r — 70^v incl. ne dă și o teorie a muzicii bisericești. Aceasta este „propediia și cu tot meșteșugul” de care ne vorbește în titlul manuscrisului.

Inchinarea acestui manuscris este de o covârșitoare importanță. Nu o voi mai reproduce în întregime, dar îmi voi îngădui să redau fragmente¹⁾. 1) Alcătuitoarul apare ca un cârturar adânc și călugăr adevărat: „La nălțimea cea iubitoare de Hristos a măriei tale, cu cucernicie năzuiaște, *Prea luminate Doamne*, aciastă mică osteneală a mea, prin carea m'am sărguit și eu din puținica mea învățătură, ca să mă arăt înaintea mărimii măriei tale, fără pregetare lucrători, lângă iubitoarea de Dumnezeu și de obște folositoarea socoteală a măriei tale cea iubitoare de oameni... (folio 5^r).

2) Ne arată motivul acestei lucrări și cuprinsul ei:

„Și iaste Dumnezeiasca socoteală a măriei tale, cum ceale ce să cântă în besearică, nu numai să să cânte, ci să să înțeleagă de ascultătorii pravoslavnicii creștini. Pentru carea și nu încetezi în toată vremea cu îndurare cheltuind, spre tâlmăcirile celor neleasne înțelease cuvinte și cântări ale besearicii, cătră arătarea și mai buna înțelegere.” ...„Pentru aciasta și eu smeritul, văzând, cum că în fiește care zi, în sfințele lui Hristos besearici, adecă să cântă catavasiile sărbătorilor celor stăpânești și ale Maicii lui Dumnezeu, iar nu să înțeleg, foarte de puținei, cât numai viersul sânt ascultând, iar nu și înțalesul celor ce să cântă, tâlmăcit-am după puțina mea puteare pre a noastră de țară și de obște limbă

1) Ea este publicată în catalogul manuscrisurilor românești, 1907, pp. 144—148.

toate catavasiile, cu troparele, și cu condadacele, și cu hvalitele ale fieștecăruia praznic stăpânesc, cu rânduiala utrănelor, și a câte treale liturghiile și cu irmoasăle ceale veselitoare, și cu paraclisul preacistii, și cu toate trebuincioasele cântări, ce să cântă preste tot anul, așazăndu-le toate cu meșteșugul psaltikiei pre glasurile ceale grecești, pentru mai multă dulceață și cuviință a viersuirilor. Cătră aceastea și anastasima octoihului, cu propediia, și cu tot meșteșugul cât iaste în cea grecească. Incă și stihirariul, cu toate samoglasnicile sărbătorilor celor mari și ale pendicostariului sărbători, cât cuprinde Anthologhiul stihirar cel grecesc, adecă, vecerniile, litiile și stihovnele, adunându-le toate dinpreună intraciastă cârticică". (fol. 5r și 5v). 3) Ne arată pe Constandin Brâncoveanu singur îndrituit să primească o asemeni lucrare, de mare preț pentru biserica rumânească :

„Carele cu cucernicie și cu smerenie le aduc supt acoperemântul și sprijineala măriei tale, precum iaste cu cuviință și cu dreptate ca să se aducă și să se închine numai la singură nălțimea măriei tale unele ca aciastea. De vreme ce măria ta ai usârnică râvnă ca să folosești neamului nostru cu multe feliuri de prilejuri, și mai vârtos cu tâlmăcirile și cu tipografiile cărților de multe feliuri, lângă carele și aciaste vlahomusichii (*carele întru luminat norocul măriei tale cu ajutorul lui Dumnezeu s'au făcut*), spre propoveduirea din niam în niam, și spre împodobirea cununii a nenumăratelor bunătăților măriei tale, va să fie, nu puțină podoabă besearicii rumânești, și mângâiare creștinescului norod, și folos fericitului sufletului măriei tale, și adaos și dobândă vreadniciei neguțătorii carea lucrezi măria ta cerescului împărat", (fol. 5v și 6r).

4) Ne arată că acest lucru s'a făcut în zilele lui Constandin Brâncoveanu, în ctitoria măriei sale, în sfânta mitropolie, după isvoare grecești :

„De vreme ce nu altă dată, într'alte vremi, mai nainte sau mai pre urmă, ci tot acum întru prealuminatele și de Dumnezeu dăruite zilele măriei tale, nici într'alte părți și prin alți nevoitori, ci tot aicea întru preacinstită casa lui Dumnezeu și a măriei tale, în sfânta mitropolie, și printr'ai măriei tale robi și slujitori, bine au voit Dumnezeu a le arăta lumii sale, nici pre alte meșteșuguri lătinești și rusăști, ci pre aceleași musichii ale dascălilor besearicii noas-

tre a răsăritului, cu îndemnarea și bla(goslo)venia prea sfințitului părintelui nostru și mitropolitului a toată Ugrovlahia Kyr Anthim Ivereanul, cu voia și cearerea a toată boerimea și a tot norodul", (fol. 6r).

Iar sfârșitul închinării este de o înaltă elocință și de un desăvârșit spirit creștin:

„Deci caz și mă rog iubitoarei de Hristos bunătății măriei tale, ca să primești cu buneate și cu blândeate aciastă smerită a mea osteneală, necăutând măria ta la micșorarea darului, ci la a minței mele usârdie și smerenie.

„Iară împăratul tuturor, Dumnezeu, să dăruiască nălțimei măriei tale așazământ cu pace, întărire bună și fără turburare, întru prea înalțat scaunul măriei tale într'adânci bătrâneate, cu sănătate și veselie împreună cu toți ai măriei tale, întru prea mulți și prea norociți ani, și după aciastă slăvită de Dumnezeu Domnie să-ți dăruiască și împărăția ceriului, amin". fol. 6v.

Iată deci, că întâlnim în plină epocă brâncovenească, de efervescentă culturală ortodoxă, un musicograf emerit, un smerit ieromonah, fecior de agă, în însăși mitropolia țării. Valoarea muzicală a operii lui este covârșitoare. Traducerea lui rămâne în tipăriturile veacului al XVIII; iar muzica lui „pre a noastră de țară și de obște limbă" este adaptată după cele mai bune izvoare ale timpului său. Și cum aceste izvoare păstrează câte odată versiuni foarte curate, din veacurile XIII și XVI, păstrează și Filotheiu în a sa vlahomusikie aceleași versiuni. Aș putea aminti stihirile Laudelor dela Schimbarea la Față, antifoanele din Joia Patimilor și Ceasurile din Vinerea cea Mare. Opera lui Filotheiu rămâne ca un document nepieritor pentru începuturile cântării bisericești în limba noastră și e de mirare că amintirea lui este cu desăvârșire ștearsă. Pare, că se întâmplă cu el ceace, cu un mileniu mai 'nainte, se întâmplase cu opera lui Roman, scriitorul de condace. Și atunci, are dreptate Macarie ieromonahul când zice că „pentru zavistia celor ce nu pot să vază sporirea, și să le auză pre aceastea în limba graiului nostru, dinpreună cu moartea lor au pierit și ostene'ile lor".

Evident, Filotheiu păstrează în traducerea sa ritmul vechilor cântări, pe care încă îl mai auzim câte odată în gura câte unui cântăreț de sat, nestruciat de școala sistemii cei noi, rău înțeleasă și rău practică. Iar când limba a păstrat arhaismul veacului lui

Filotheiu, atunci ai impresia că trăești în adevăr cu cel puțin 200 de ani în urmă. Această senzație am încercat-o eu, acum doi ani, într'o biserică dintr'un sat din Ardeal.

Mai întâlnim în vlahomusikia lui Filotheiu o puritate modală pe care nu o mai întâlnim un veac mai târziu. Mulțimea gamelor și diversitatea alterațiilor din manuscrisele jumătății a doua a veacului al XVIII-lea nu le întâlnim la Filotheiu. El nu are de luptat cu ceea ce avea să lupte Macarie ieromonahul; muzica turcească profană și ifosul grecesc de Țarigrad — pe care nu le-a putut înfrânge — (vezi *Anthologia*, 1827). Filotheiu rămâne constant pe linia cea bună, exceptând câteva tereremuri în cântări neliturgice, cum ar fi: în lauda Domnului, a mitropolitului sau a boierului celui mare.

Nu vei găsi niciodată la el imitații de game turcești, persienești sau armenesti. Procesul cel mare de decadentă a muzicii bisericești nu se consumase încă. Veacul al XVIII a fost de ajuns ca să-l desăvârșască. Se pare, că o altă influență muzicală eră mai de temut în vremea lui Filotheiu, și anume: „meșteșuguri lătinești și rusăști”. Pe acestea le cunoaște dar nu le ia în seamă smeritul Filotheiu, ci rămâne legat de predania muzicală a dascălilor bisericii noastre a răsăritului. Amintirea numai a muzicii latinești și rusești ne dovedește că Filotheiu era un om conștient de ceea ce avea să înfăptuiască și își dă perfect de bine seama de ce înseamnă a adopta cu ușurătate un lucru străin. În toată opera lui se ține, constant, pe linia ortodoxiei, una și neîmpărțită, a marilor dascăli. O singură dată întâlnim la el un

accent autonom rumânesc, la folio 18^v: „*La Dumineca florilor, tot canonul făcut pre glasul cel rumânesc, că iaste mai leasne și mai frumos*”. Aci traducerea este făcută după slavonește. Iar muzica înfățișează arhitectura pură a canonului Stâlpărilor, din ms. 3735 fol. 41—45, Acad. Rom., publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1936, pp. 553—572.

Filotheiu rămâne cel mai mare musicograf rumân; iar opera lui intrupează, în egală măsură, lingvistica și muzica. Traducerile lui au rămas în parte, până în ziua de azi. Ca ilustrare recomand același canon al Florilor, fol. 19_r—22_v, incl.

Și pentru că sântem în vremea sărbătorilor Paștelui, cine dorește să știe cum se cântau Laudele Îngropării Domnului în Sâmbăta cea Mare, pe vremea lui Filotheiu, cum și Hristos a înviat, să caute la folio 25_v în numitul ms. 61. Iar cine dorește să știe mai mult și poate să citească asemenea notație, să compare cele de mai sus cu ms. 763 grecesc, tot dela Acad. Rom. fol. 97_v—98_v incl. spre a-și da seama de marele meșteșug muzical al lui Filotheiu. Iar cine vrea să știe și mai mult, și să cunoască evoluția acestor populare cântări, să cerceteze prohoadele tipărite în rumânește, și anume: al lui Macarie, 1836, Buzău; al lui Anton Pann, 1846, București, al lui Dimitrie Sucevanul, 1847, Iași și Ștefan Popescu, 1862, București.

Dacă noi însemnăm aci numele și opera lui Filotheiu, să se știe că o facem pentru a împlini un act de dreptate și nu pentru a-l proslăvi.

Pr. I. D. Petrescu



Ce icoană se pune pe pieptul mortului?

Nu odată mi s'a întâmplat ca credincioșii, mai zeloși și nedumeriți, să-mi pue întrebări pentru deslușirea vreunei datine creștinești. De ce părinții nu au voie să asiste la botezul copilului lor? De unde datina ca mitropoliții să fie îngropați șezând pe scaun? De ce se citesc Stâlpii la capul mortului? De unde obiceiul de a se face douăsprezece stări sau opriri cu mortul, în drumul parcurs de acasă și până la cimitir? Și încă alte multe întrebări de felul acestora, la care eu, pentru a ascunde neștiința mea, dam răspunsuri cât mai potrivite, după persoane și împrejurări, însă cu totul departe de adevărul pe care-l ascund aceste datine. Aceasta am văzut-o mai târziu, mai ales.

Prin urmare tot așa am pățimit și cu întrebarea de mai sus; adică cu icoana pusă pe pieptul mortului.

Întâmplarea făcea ca să fiu în mijlocul unei familii cu rivnă la îndeplinirea datinilor creștinești. Cei ai casei suferiseră mult din pricina răposatului până și-a dat obștescul sfârșit. De oare ce avusese zăcare lungă și grea.

Iar când i-au pus mâinile pe piept, după ce-l spălară, îl grijiră și-l îmbrăcară cu haină nouă, din teama ce o puneau ca să nu dea greș cu ceva la îndeplinirea tuturor datinilor cerute de o împrejurare ca aceasta și fiindcă tocmai în clipa aceea mă aflam și eu într'o cameră de alături, nedumeriți m'au întrebat: „Că ce icoană să pue pe pieptul mortului”? Eu, care nici odată nu cugetasem la aceasta și cum răspunsul trebuia dat pe loc, cu cea mai deplină liniște sufletească le-am indicat pe aceea pe care o aveau în casă. Însă în perete erau mai multe. Și unul din ai familiei și ceru să fie deslușit. Să pue pe a Maicii Domnului, pe a Domnului Hristos, sau pe a sfântului

Gheorghe, care era și patronul răposatului? Atunci, prins asupra faptului, adică a deplinei mele necunoștințe de felul practicei acestei datine, dar pentru ca să mă salvez și din această încurcătură, răspund fără șovăire: „A Domnului Hristos"! Cineva din rubedenii, puțin cam stingherit, negreșit, de răspunsul meu hotărît și autoritar și de ceea ce știa, încă destul de sigur pe amintirile sale, adăogă: „Dă, cinstite părinte, mi-aduc aminte că la moartea maică-mea, cât și la aceea a lui taică-meu, petrecută acum de curînd, am pus pe aceea a Maicii Domnului, că așa am fost și eu sfătuit de alții mai bătrâni ca mine". Unul din ai familiei însă pentru a curma neînțelegerea și poate pentru a pune stavilă știrbirei autorității mele într'o clipă decisivă ca aceasta, interveni, zicând: „Lăsați așa cum a hotărît părintele, că știe sfinția sa mai bine de cât noi"! Și așa a rămas. Însă ca niciodată nu mi-am văzut orgoliul meu amenințat, precum și insuficiența cunoștințelor mele într'un domeniu ca acesta.

Căci nu era de ajuns — cred — a fi răspuns ca țărani de astăzi, sau ca cei de pe la 1666, cari fiind iscodiți de cercetătorul german Iohannes Tröster, asupra vechimii obiceiurilor lor, alte vorbe nu știau a rosti decât: „*Așa am pomenit — Haec est traditio — așa am apucat dela strămoșii noștri*".

De când cu întâmplarea, a trecut multă vreme. Și împrejurările au făcut ca să dau și peste unele date referitoare la subiectul nostru, cari chiar dacă nu-l lămuresc întru totul și definitiv, totuși ne pun pe drumul adevărului.

Și aceasta încă, e ceva.

Ne interesează, deci, a avea amintirea cea mai veche care vorbește de practica acestei datine și dacă ea se găsește la toți Români

În orânduiala vechilor noastre molitve-nice folosite de toată suflarea românească, citim; „... iară după văzglăsenie, să face sărutare și cântăm aceste podobnice, glas 2: „*Veniți fraților să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă...*”

Când, însă, se apropie rudeniile și sărută icoana și mortul? Numai după ce preoții au sfârșit prohodul și vin, pe rând, în dreptul coșciugului și fac două cruci și au sărutat ei icoana mai întâi. Că tradiția aceasta s'a păzit dealungul veacurilor, ne stau câteva mărturii documentare. Așa, Paul de Alep, care ia parte la înmormântarea unui boier din Iași pe vremea lui Vasile Lupu, scrie, observând că mortul era cu fața descoperită „*iar pe plept avea o icoană*”, care după sfârșitul prohodului, fu sărutată mai întâi de slujitorii bisericești.

Calvinul care alcătuește catechismul din 1656, în prefața acestuia, printre multele „*obcine*” ale Românilor din Ardeal de care era scandalizat, găsim și pe acel al punerii „*icoanei pe pânțele*” și a sărutatului ei.

Intr'o Vineri, din 1716, de dinaintea Duminicii Rusaliilor, murind la București domnița Pulheria, a doua soție a lui Nicolae Alexandru Mavrocordat, fostul domn al Moldovei și al Țării Românești, trupul ei, fiind frumos gătit, a fost întins pe o masă acoperită cu coroane, într'una din sălile de audiență, având în jur lumânări mari aprinse. „*Pe plept avea o icoană a sfintei Fecloare cu pruncul în brațe*”. Iar când a venit sfârșitul slujbei, aflăm că patriarhul—care se prilejuise în București—și înalții prelați „*sărutară icoana de pe pieptul moartei*”. (Del Chiaro).

În Cronica vice-notarului companiei grecești din Brașov, Antonie Constantin însemna așa: „*La 1815 Ghenar 16 au răposat jupan Gianliul, Sâmbătă sara la vecernie la 4 clasuri și l-au îngropat la 18 ale lui Ghenar, zloa Luni înaintea amezazului la 9 ceasuri cetându-i toată slujba la biserica cea grecească și apoi l-au dus la stupina dumnealui și acolo iarăși l-au băgat în biserică și l-au desfăcut coștugul și au început*

dascăli a cânta: „Veniți să dăm sărutarea mortului” și au început toți stupari a săruta icoana așljderea și mâna răposatului și după aceea l-au scos din biserică...” (N. Iorga).

Maria Regina României, în „*Povestea vieții mele*”, vorbind de moartea soției unchiului Ei Paul, petrecută în Rusia, zice: „*Il văd încă aplecându-se asupra sicriului în care zăcea tânăra sa soție, cu un văl alb subțire pe față, cu mâinile încrucișate pe care se rezema o icoană, rând pe rând sărutată de toți.*”

Până aici ni se dovedește temeinicia tradiției punerii icoanei pe pieptul mortului; că numai Del Chiaro (p. 81 ed. N. Iorga) ne precizează că pe pieptul soției moarte a lui Nic. Alex. Mavrocordat era aceea a Maicii Domnului și că, din exemplul dat și unul care va mai urma, această datină nu e numai la noi, dar și la Ruși, prin urmare la toate popoarele creștine ortodoxe.

J. F. Bernard, în a sa carte cunoscută, sub titlul de „*Istoria religiunilor și moravurilor tuturor popoarelor din lume, cu 600 de gravuri*”, ajungând cu descrierea unei înmormântări la Ruși, scrie:

„*Orânduiala convoiului este în chipul următor:*

În frunte merge un preot care poartă icoana sfântului pe care mortul l-a primit ca patron la botezul său. El este urmat de patru fete, rude apropiate ale mortului care îndeplinesc rostul de plângătoare, sau, în loc, câteva femei tocmite expre pentru această tristă ceremonie. După aceasta urmează mortul pe care-l duc pe umeri șase oameni. Dacă acesta este un călugăr sau călugăriță confrății săi sau tovarășii îi îndeplinesc această din urmă datorie. Alți preoți merg alături deoparte și de alta, tămâindu-l și cântând pentru a îndepărta spiritele rele. Rudele și amicii urmează... fiecare cu lumânarea în mână... Iar când s'a ajuns la groapă se descoperă sicriul și se ține icoana sfântului pe mort, în timp ce preotul face rugăciuni.

După aceasta rudele și prietenii își iau rămas bun dela mort sărutându-l sau sărutînd sicriul său".

Urmează, dar, a stabili că vechea tradiție bisericească cerea ca icoana pusă pe piept să fie a sfântului al cărui nume l-a purtat răposatul în viață și care va fi și mijlocitor la judecata viitoare pentru faptele sale. E de ajuns a aminti că atît după vechea tradiție, care se mai păstrează pînă astăzi — mai ales pe la țară — cîntăreții bisericii, după sfârșitul sfinteii taine a cununiei, întreabă pe cei doi tineri, care le este sfîntul pe care-l prăznuesc, pentru ca să le cînte troparul aceluia. Din această datină, calvinul de care am pomenit mai sus — de altmîntrelea bun cunoscător al obiceiurilor noastre — scotea vină Romînilor că părăsesc pe „*Dumnezeu cel adevărat*” „și prînd al-tul atuncea la cununie vrîndul din svinți.”

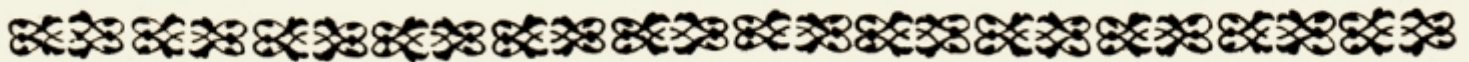
Mai trebuie de amintit, că pe vremuri, cum și astăzi, la masa făcută pentru sărbătorirea numelui cuiva, sau la aceea pentru cinstirea după cuviință a hramurilor bise-

ricii, preotul nu trebuie a uita să ceară și „*ajutorul sfîntului la ruga mesii.*” (Dosoiteiu, Prologar, April. p. 26).

Din pricina lipsei și a neștiinței credincioșilor creștini ortodocși, cari nu puteau avea în casă toți icoana sfîntului prăznuit de ei, biserica a dat atunci la înmormîntarea lor precădere aceleia a Maicii Domnului ca fiind singura rugătoare și cu trecere pentru păcatele oamenilor înaintea lui Dumnezeu și a Fiului său. (Hajdău, *Cuv. den bătr.* II. 254, 264; Dr. N. Drăganu, *Cod Teodorescu și cod Marțian*, 207; Petru Maior, *Propoved.*, 234)

Iar cînd mortul este dus la biserică pentru a fi prohodit s'a găsit cu cale a se pune icoana Învierii, întru cît și stîlpii, cari se citesc la capul mortului, sunt pasagii din evangheliile, ce vorbesc de «*Învierea lui Hristos*», căutîndu-se, prin aceasta, a se aminti credincioșilor ascultători despre învierea cea de obște, după cum a fost și a Domnului nostru Iisus Hristos.

C. Bobulescu



CĂRȚI-REVISTE

Vasile Marin: Crez de generație. Cu un cuvînt înainte de Corneliu Z. Codreanu și o prefață de Nae Ionescu. București, tipografia „Bucovina” I. E. Torouștu, 1937, XV—225 p. + 8 f., 70 lei.

Cartea aceasta de simțire rumânească strînge la un loc toate articolele scrise de mucenicul legionar Vasile Marin prin diferite reviste naționale, precum și cele inedite și note personale. Este o carte asupra căreia ar trebui să stăruim mai mult și pe îndelete. Apărută de curînd, ne grăbim, deocamdată, să o prezentăm.

Cuvîntul înainte al Căpitanului egalează cu un manifest, din care reținem: „sângele martirilor împarte o lume în două: cei ce vor primi osînda și blestemul veșniciei, și cei ce mîine vor birui în slava și bine-cuvîntarea neamului lor”.

Despre carte? Ce altceva am putea spune mai mult, prezentînd-o, decât spune marele nostru Învățător, Nae Ionescu, în prefață? „Articolele și

fragmentele ce urmează în paginile volumului de față stau mărturie pentru darurile lui de teoretician. O mare ascuțime și mîdlere dialectică, o impresionantă putere de sinteză, un simț special pentru proprietatea termenilor; un dar de a formula, echilibrînd nu numai sensul, dar și fraza; o căldură pasionată pornind dintr'un ritm interior pe care disciplina nu-l diminuează în intensitate, ci din potrivă, îl întărește, purtîndu-l pe drumuri sigure, — și peste toate un ochiu deschis pentru momentele esențiale ale realității, singurul instrument care poate preface evenimentul în teorie”.

Aceasta este cartea lui Vasile Marin.

Ea nu este tot ce a vrut el să fie. Este totuși gîndul lui sănătos. Este crezul unul mare convertit și al generației lui. Este crezul României de mîine.

. . .

Nae Ionescu: Roza Vânturilor, „Cultura Națională”, 1937, VIII + 450 pagini, lei 130. Culegere îngrijită de Mircea Eliade. Prefață de Nae Ionescu. La sfârșit un Cuvânt al editorului.

* * *

Colecția „Rândulala”. Grupul tinerilor strânși în jurul revistei „Rândulala”, de care ne-am ocupat și ne ocupăm încă în coloanele noastre, publică paralel și două colecții de broșuri, una mică și alta mare, cu conținut ideologic politic și literar din domeniul naționalismului legionar. Prezentăm deocamdată, în puține cuvinte, broșurile apărute până acum, în „colecția mică”.

1. **Ernest Bernea:** Tineretul și politica. Cuprinde patru articole unitare: „Tineretul și politica”, „Cel de ieri și cei de azi”, „Hitlerismul nostru” și „Situația intelectualului”. Tineretul având un suflet nou, se rupe în chip firesc de toți acela care reprezentau lumea veche. El are un rol covârșitor: acela de începător. E conștient totuși că nimic nu se poate cuceri și crea cu adevărat decât prin suferință și jertfă. Deși privește cu simpatie mișcarea germană, totuși e gata să moară atunci când existența neamului nostru ar fi amenințată de tendința imperialistă a acestui popor.

Are 26 pagini și costă 10 lei.

2. **D. C. Amzăr:** Naționalismul tineretului, 32 p., 10 lei. În această broșură autorul răspunde cu temel și logică învinuirilor care se aduc tineretului naționalist, în special legionarilor. În primul capitol „Naționalismul tineretului”, precizează calomniile frecvente: naționalism huliganic, naționalism extremist, naționalism la modă, naționalism de import, — pentru a le combate apoi în cele următoare: Opera doctrinelor de import, Tineretul și ridicarea satelor, Țărănismul țăranului și țăranismul ărilor, Violență și teroare, Cel ce stău deoparte.

3. **Mihail Polihroniade:** Tineretul și politica externă, 32 p., 10 lei. Autorul, un cunoscător al problemelor externe, analizează situația actuală a țării noastre în raport cu Rusia Sovietică, pericolul maghiar, revizionismul și valoarea tratatelor, discursul d-lui Mussolini, pentru a concludă „că a sosit timpul ca politica externă a României să devină românească, liberă, de sine stătătoare”.

4. **Ernest Bernea:** Gânduri pentru țară nouă, 28 p., 8 lei. Broșura aceasta are de scop precizarea noțiunii „politice”, politica, raportat la sat și oraș, granița ca țărnie și voință a poporului și „mistuna românească”, pentru clădirea unei țări noi.

5. **Victor Puiu Gârcineanu:** Din lumea legionară, 31 p., 5 lei. Carte de pură doctrină legionară. Este cel mai indicat izvor pentru cel ce vor să cunoască, inițial, puternica mișcare de re-

naștere națională. Luăm un citat la întâmplare: „Legionarismul este în primul rând credință în Dumnezeu, în sensul cel mai pur, în sensul tradiției noastre creștine”. (Pag. 26).

6. **D. C. Amzăr:** Naționalismul partidelor, 81 p., 5 lei. Cărticica aceasta continuă ca plan și idei pe cea prezentată sub numărul 2. Se precizează în deosebi profunda deosebire dintre mentalitatea bătrânilor și naționalismul tineretului.

•
In colecția mare au apărut: 1. Aron Cotruș: Țară, și 2. Ernest Bernea: Cartea Căpitanilor.

•
Printre cele gata de tipar: 1. Nae Ionescu: Jehuda patet...

•
Sf. Sofronie al Ierusalimului: Viața Cuvioasei Maria Egipteanca. În rumânește de D. Fecioru. (Biblioteca „Viața Nouă”, Nr. 2). 64 p., 8 lei. D-l D. Fecioru a făcut o alegere nimerită când s'a gândit să dea în cuvânt rumânesc, într'o bibliotecă religioasă de popularizare, viața plină de pasiune, cuvioșie și smerenie a Cuvioasei Maria din Egipt. Altădată credincioșii o ascultau, cu pătrundere sufletească, la biserică, citită rar și deslușit din Minelu. Astăzi, când au atâtea „biserică”, și când nici la biserică nu se mai „citește” ca altă dată, e bine că pot s'o albă acasă. Traducerea este corectă și pe înțeles.

Ideia Românească, Anul II, Nr. 2, 1937. Apărută timp de un an sub formă de caete, „Ideia Românească” îmbracă, începând cu anul acesta, o haină nouă.

În numărul 1 din anul acesta a precizat, în istorie și suflete, jertfa martirică, pentru credință și patrie, a celor doi mari legionari: Moța și Marin.

În numărul 2 adâncește probleme din actualitatea ideologiei naționaliste, dela noi și de aiurea, trecându-le prin filtrul celei mai obiective analize.

Pavel Costin Deleanu, conducătorul revistei, cunoscut și în lumea noastră, a teologilor, de pe vremea când activa în „Asociația Studenților Creștini Români”, semnează un documentat articol: Între Leu și Vultur, în care descrie și analizează itinerariul panrumânesc al existenței simbolice ea lui Ion Moța. Leu și Vultur: Moța și Căpitanul. „În vreme ce Căpitanul lucrează dela început în sensul organizării, Moța este exponentul unei mișcări naționale în ceiace este spontaneitate istorică”. Paralelă? Deosebire? Nu! Ci completare, unificare, contopire. Prin moartea lui Moța, „lumea cea nouă a biruit în întregime primejdiile nașterii sale istorice. Un ciclu nou al neamului s'a instituit și

Intemeiat din jertfa absolută a ziditorului și a răscumpărătorului nevredniciei noastre.

Iordache Nicoară înalță un Imn Camaraderiei. Prin inima vâjnoasă a tineretului trece „unda destinului unui neam care poartă acum în prora ei lagunara floare albă a camaraderiei legionare“.

Despre esența gândirii politice tratează eseistic Ștefan Ion Gheorghe.

Haig Acterian semnează o adâncă meditație asupra artei.

O deosebită atenție merită articolul lui Mihail Urzică despre Reînvierea satelor românești prin sacrificiul lor.

Necesitatea unei noi orientări în gândirea poetică o evidențiază cu argumente valabile Horia Stamatu, sub titlul : Sub aripa Arhanghelului.

Un alt articol de analiză realistă este cel semnat de Arșavir Acterian : Monarhie franceză, corporatism și spiritualitate.

Ion Vasile reactualizează Protocoalele Stonului, Yvonne Rossignon discută lucrarea lui Filippo Burzio : „Il demitargo e la crisi occidentale“, iar Al. Manu arată caducitatea soluțiilor economice ale contelui de Fels.

La sfârșit : Cronică orientală (despre cărți și reviste). „Idela Românească“, așa cum apare, poate servi de pildă și stimulent.

Rândulala, Volumul II, Caetul 3. Despre această publicație naționalistă am mai scris și altădată în coloanele noastre. Revenim cu plăcere asupra ei.

Din numărul indicat mai sus semnalăm rândurile citite de d. Corneliu Zelea Codreanu, în biserica Sf. Ilie-Gorgani, în fața scrietorilor lui Moșă și Marin, cu ocazia adunării generației dela 1922. Aici sunt fixate condițiile esențiale ale viitoarei elite românești : 1. Să trăim în sărăcie, ucigând în noi poftele de îmbogățire materială. 2. Să trăim o viață aspră și severă, cu alungarea luxului și a îmbuibării. 3. Să înlăturăm orice încercare de exploatare a omului de către om. 4. Să jertfim permanent pentru țară. 5. Să apărăm mișcarea legionară cu toată puterea noastră împotriva a tot ce ar putea s'o ducă pe căi de compromisuri sau compromitere ; sau împotriva a tot ce ar putea să-i scadă măcar înalta ei linie morală.

In rest : Aron Cotruș, un gând ca un cui (versuri) și Nicolae Popp, foarte interesante și de actualitate Considerațiuni etno-demografice asupra populației României.

Haig Acterian, Ernest Bernea, Dinu Buzdugan, Ion I. Ionică și Horia I. Ursu : Insemnări.

Șerban Popescu

Cetitori ai „Predaniei“: Hristos a înviat !

*

La cuvintele de lingușire, rostite de câțiva din cei 25 de preoți cari s'au dus să-l felicite, a doua zi de Paști, I. P. S. Patriarh Miron a răspuns, de pe un scăunaș, așa :

„Eu am fost ierarhul răbdător și cu inima largă. Nu meritați un chiriarih ca mine blând, ci unul așa cum ați mai avut altădată, care să vă trateze cu asprime și care să vă sancționeze la cea mai mică abatere dela disciplină.

„Atâta vreme cât nu veți fi pătrunși de maxima că „ordo est anima rerum“, până atunci n'aveți ce mai căuta la mine ! Prefer să vie numai doi preoți, dar să fie sinceri. Amin“.

Asta... „pentru înviere“ !

*

Inspălmântătoare lucruri aflăm despre Seminarul de călugărițe de la mănăstirea Bistrița-Vâlcea. Cerem d-lui ministru al Instrucțiunii să ordone o severă anchetă : elevele, dela vârsta de 13 ani, să fie supuse unui examen medical. După aceia vom vorbi, deslușit. Ca să nu mai fie supărare.

*

La concursurile Soc. „Tinerimea Română“ subiectul dat, de Religie, concurenților din clasele VII și VIII a fost acesta :

„Suprimarea omului pentru un scop politic ori social, poate fi un mijloc justificat de biserica creștină“?

Credem că întrebarea e șchioapă. Trebuie altfel formulată. Vom căuta s'o facem într'unul din numerele viitoare.

Jale mare prin mănăstirile de călugărițe : ucenicele cele mai sănătoase, mai tinere și mai frumoase au fost ridicate, cu forța, și date pe mâna unei maici ca să facă din ele „surori de caritate“; cu ajutorul ostașilor dela spitale. Maica asta este — vorba lui Eufrosin Poteca — „foarte practisită în altfel de trebi“...

Noi întrebăm pe Părintele Patriarh, deocamdată, atât :

Despre viața acestei vestite maici n'a aflat, pân' acum, înalt Prea Sfinția Sa nimic ? Nici despre pîcina „râvnei“ pe care exarhul mitropoliei o pune în slujire acestei maici ? Atât !

*

Numărul viitor al „Predaniei“ apare la 1 Iunie.

Predania apare de două ori pe lună : la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Abonamentul : 200 lei pe an.

Adresa pentru chestiuni de redacție și administrație : G. Racoveanu, A l e e a Calimachi nr. 15, București III.
